هەرێمی کوردستان - عێراق
ئەنجومەنی نیشتمانیی
کوردستان - عێراق

ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆڵەکان

44

سالی/ 2007 – بەرگی چل و چوار

چاپی یەکەم/ سالی 2008

پێرست

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (14) خولی دووه‌می هه‌ڵبژاردن – دوو شه‌ممه 2007/10/22 ل5

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (15) خولی دووه‌می هه‌ڵبژاردن – سێ شه‌ممه 2007/10/23 ل31

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (16) خولی دووه‌می هه‌ڵبژاردن – چوار شه‌ممه 2007/10/24 ل43

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (17) خولی دووه‌می هه‌ڵبژاردن – سێ شه‌ممه 2007/10/30 ل85

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (18) خولی دووه‌می هه‌ڵبژاردن – چوار شه‌ممه 2007/10/31 ل119

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (19) خولی دووه‌می هه‌ڵبژاردن – دوو شه‌ممه 2007/11/5 ل147

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (20) خولی دووه‌می هه‌ڵبژاردن – پێنج شه‌ممه 2007/11/8 ل187

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (21) خولی دووه‌می هه‌ڵبژاردن – دوو شه‌ممه 2007/11/12 ل209

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (22) خولی دووه‌می هه‌ڵبژاردن – چوار شه‌ممه 2007/11/14 ل259

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (23) خولی دووه‌می هه‌ڵبژاردن – دوو شه‌ممه 2007/11/19 ل327

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (24) خولی دووه‌می هه‌ڵبژاردن – سێ شه‌ممه 2007/11/20 ل365

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (25) خولی دووه‌می هه‌ڵبژاردن – چوار شه‌ممه 2007/11/21 ل429

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (26) خولی دووه‌می هه‌ڵبژاردن – دوو شه‌ممه 2007/11/26 ل485

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (27) خولی دووه‌می هه‌ڵبژاردن – سێ شه‌ممه 2007/11/27 ل523

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (28) خولی دووه‌می هه‌ڵبژاردن – دوو شه‌ممه 2007/12/3 ل555

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (29) خولی دووه‌می هه‌ڵبژاردن – سێ شه‌ممه 2007/12/4 ل559

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (30) خولی دووه‌می هه‌ڵبژاردن – چوار شه‌ممه 2007/12/5 ل615

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (23)

دوو شەممە ڕێكەوتی 2007/11/19

كاتژمێر (11)ی سەر لە بەیانی ڕۆژی دوو شەممە ڕێكەوتی 2007/11/19 ئەنجومەنی نیشتمانیی كوردستانی عێراق بە سەرۆكایەتی بەڕێز عدنان رشاد مفتی سەرۆكی ئەنجومەن و, بە ئامادەبوونی بەڕێز

محمد قادر عبدالله(د.كمال كەركووكی) جێگری سەرۆك و, بەڕێز فرست أحمد عبدالله سكرتێری ئەنجومەن, دانیشتنی ژمارە (23)ی خولی دووەم, ساڵی (2007) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پێڕۆی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی ئەنجومەنی نیشتمانیی كوردستانی عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی ئەنجومەن بڕیاردرا دانیشتنی ژمارەی (23)ی خولی گرێدانی دووەمی ساڵی سێیەمی خولی هەڵبژاردنی دووەمی پەرلەمانی كوردستان – عێراق, بەرنامەی كار بەم شێوەیە بێت:

1- خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پرۆژەی یاسای یەكەم هەموار كردنی یاسای ڕێكخستنی موڵكیەتی كشتوكاڵی ژمارە (90)ی ساڵی 1975، كە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە بۆمان هاتووە.

2- خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پرۆژەی یاسای هەموار كردنی یاسای ژمارە (9)ی ساڵی 1992ی یاسای ڕێزلێنانی پێشمەرگە.

3- خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پرۆژەی یاسای هەموار كردنی یاسای ژمارە (7)ی ساڵی 1992ی یاسای خانەنشین كردنی كەم ئەندامانی پێشمەرگە.

4- خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پرۆژەی یاسای راژەو خانەنشینی پێشمەرگە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی كوردستان دانیشتنی ئەمڕۆمان دەكەینەوە, بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پێڕۆی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار كراوی ساڵی 1992ی ئەنجومەنی نیشتمانیی كوردستانی عێراق, دەستەی سەرۆكایەتیی ئەنجومەن بڕیاریدا بەرنامەی كاری دانیشتنی ژمارە (23)ی خولی دووەمی هەڵبژاردن لە كات(11)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی دوو شەممە ڕێكەوتی 2007/11/19دا بەم شێوەیە بێت:

1- خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پرۆژەی یاسای یەكەم هەموار كردنی یاسای ڕێكخستنی موڵكیەتی كشتوكاڵی ژمارە (90)ی ساڵی 1975، كە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە بۆمان هاتووە.

2- خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پرۆژەی یاسای هەموار كردنی یاسای ژمارە (9)ی ساڵی 1992ی یاسای ڕێزلێنانی پێشمەرگە.

3- خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پرۆژەی یاسای هەموار كردنی یاسای ژمارە (7)ی ساڵی 1992ی یاسای خانەنشین كردنی كەم ئەندامانی پێشمەرگە.

4- خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پرۆژەی یاسای راژەو خانەنشینی پێشمەرگە.

سەرەتا بەخێرهاتنی كاك عبدالعزیز وەزیری كشتوكاڵ دەكەم، لەگەڵ بەڕێز كاك سەعد وەزیری هەرێم بۆ كاروباری پەرلەمان، كاكە حەمەش هەر وەزیرە ئەویش بەخێر بێت، لەبەر ئەوەی وەزیرە موحاسەبە ناكرێت بەپێی نیزامی داخیلی بەخێر بێن سەرچاوان، داوا لە لیژنەی یاسایی و لیژنەی كشتوكاڵ دەكەم بێن لە شوێنی خۆیان دابنیشن، كاك ڕەشادیش ڕاپۆرتی لیژنەی شارەوانی هەیە با بفەرمووێت، بڕگەی یەك

له بەرنامەی کار/ خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پرۆژەی یاسای یەکەم هەموار کردنی یاسای ڕێکخستنی موڵکیەتی کشتوکاڵی ژمارە (90)ی ساڵی 1975، کە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە بۆمان هاتووە.

دیارە ئەم پرۆژەیە، پرۆژەیەکی گرنگە، دەمێکە باسی لەسەر دەکرێتن، خەڵکێکی زۆر چاوەڕوانی دەکاتن، بەتایبەتی لەو ناوچانەی کە مەشمول دەبن بەو قەرارە، بۆیە لە پاش خوێندنەوەی یەکەمی تۆزێك دواکەوت، بۆ ئەوەی لیژنەکان راپۆرتی خۆیان حازر بکەن، ئێستاش داوا لە لیژنەی یاسایی دەکەم راپۆرتی خۆیان بخوێننەوە، لەگەڵ لیژنەی کشتوکاڵ راپۆرتێکی هاوبەشیان هەیە، دواتریش گوێبیستی رای لیژنەی شارەوانی دەبین، فەرموون، حەز دەکەن یەکەم جار ئەسڵی ماددەکە بخوێننەوە، کورتە، یەعنی مادده بە مادده، پاشان رەئی لیژنەکان لەسەری.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێستا لە ماددەی یەکەوە دەست پێ دەکەین، برای بەڕێزم کاك عەونی ماددەی یەك دەخوێنێتەوە بە زمانی عەرەبی، پاشان مامۆستا کاکە ماددەی یەك دەخوێنێتەوە بە زمانی کوردی.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

المادة الاولى: تعدل المادة الثامنة من القانون رقم (90) لسنة 1975 قانون تنظيم الملكية الزراعية في كوردستان – العراق، وتقرأ كما يلي:

أ- كل من ادعى بحق التصرف في ارض اميرية زراعية في المناطق التي لم تجري، او لم تنتهي تسويتها، او لم تكتسب قرارات تثبيت حقوق الاراضي فيها بموجب قانون الاصلاح الزراعي الدرجة القطعية، او التي تم الغاء قرارات تسويتها وثبت تصرفها وفق التعامل الزراعي قبل نفاذ قانون الاصلاح الزراعي رقم 117 لسنة 1970 تسجل المساحة التي كانت تحت تصرفه بأسم الدولة وحق التصرف للمتصرف على ان لا تتجاوز الحدود الواردة في المادة الثانية من القانون رقم (90) لسنة 1975.

ب- عدم المساس بالحقوق المثبتة بموجب الاستثناءات الواردة في الفقرات (1، 2، 3، 4) من المادة الثامنة من قانون تنظيم الملكية الزراعية في كوردستان رقم (90) لسنة 1975 قبل هذا التعديل.

ج- تسجل الاراضي الواقعة ضمن التصاميم الاساسية للبلديات والتي لم تجري تسويتها او لم تكتسب القرارات الدرجة القطعية، او التي تم الغاء قرارات تسويتها ملكاً صرفاً بأسم البلديات المعنية.

بەڕێز عبدالكريم ابوبكر مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

یاسای هەموار کردنی یەکەمی یاسای ڕێکخستنی موڵکایەتی کشتوکاڵ لە کوردستانی عێراقدا ژمارە 90ی ساڵی 1975

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان

بەناوی گەلەوە

ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان – العراق

ژمارەی بڕیار:

ڕۆژی بڕیار:

بڕیار

پشت بەو دەسەڵاتەی کە بەپێی بڕگە (3)ی ماددەی (2)ی یاسای ژمارە (10) ساڵی 1997 پێمان دراوەو، بەپێی ئەو یاساکاریەی کە ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق لە دانیشتنی ڕۆژی () ساڵی 2007دا ئەنجامی داوە، بڕیارماندا ئەم یاسایە دەربچوێنرێت.

یاسای ژمارە ()ی ساڵی 2007

یاسای هەموار کردنی یاسای ڕێکخستنی یاسای موڵکایەتی کشتوکاڵی لە هەرێمی کوردستان – عێراق ژمارە (90)ی ساڵی 1975

ماددەی یەکەم: ماددەی هەشتەم لە یاسای ژمارە (90)ی ساڵی 1975 یاسای ڕێکخستنی موڵکایەتی کشتوکاڵی لە کوردستان – عێراق هەموار دەکرێت بەم جۆرە دەخوێندرێتەوە:

أ- هەر کەسێك گوتی ماف بەکارهێنانی زەویەکی ئەمیری کشتوکاڵی لەو ناوچانەدا هەبوو و تەسویە نەکرا بێت، یاخود تەسویەکەی تەواو نەبوو بێت، یاخود بڕیارەکانی چەسپاندنی ماف زەوی و زاری بەپێی یاسای چاکسازی کشتوکاڵی نەگەیشتبێتە رادەی یەکلا کەرەوەو دەرکەوت زەویەکەی وەبەرهێناوەو بەپێی مامەڵەی کشتوکاڵی بەر لە جێ بەجێ کردنی یاسای چاکسازی کشتوکاڵی ژمارە 117ی ساڵی 1970، ئەوە ئەو رووبەرەی کە لە ژێر دەستی بووە بەناوی دەوڵەت تۆمار دەکرێت، ئەو کەسە ماف بەکارهێنانی دەبێت بە مەرجێك نەگاتە ئەو رادەیەی کە لە ماددەی دووەم لە یاسای ژمارە (90)ی ساڵی 1975دا هاتووە.

ب- دەست بەو مافانە نادرێت کە بەپێی بەدەر بوونەکانی لە بڕگەکانی (1، 2، 3، 4)ی ماددەی هەشتەم لە یاسای ڕێکخستنی موڵکایەتی کشتوکاڵی لە کوردستان ژمارە (90)ی ساڵی 1975 بەر لەم هەموار کردنەدا پێیان دراوە.

ج- ئەو زەویانەی دەکەونە ناو نەخشەی بنەڕەتی شارەوانیەکان تەسویە نەکراون و بڕیارەکانیان نەگەیشتۆتە پلەی یەکلا کەرەوەو یاخود بڕیارەکانی تەسویەیان هەڵوەشاوەتەوە، بە موڵکی سرف بەناوی شارەوانی پەیوەندار تۆمار دەکرێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڕەئی لیژنەی یاسایی تکایە.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەگەر ئیجازەم بدەنێ تەوزیحێك بدەم، پاشان ڕەئی لیژنەی یاسایی و لەگەڵ لیژنەی زراعە پێکەوە ئاراستەتان بکەم، تەبیعی دوای ساڵی 1975 ڕژێم بیری لەوە کردەوە، کە یاسایەك دەربکات، ئەوە بوو یاسای ژمارە (90)ی دەرکرد، کە بە حەقیقەت چۆنیەتی تەعامول کردن لەگەڵ ئەو عاردانەی لە زیمنی کوردستانن و دەتوانم بڵێم ئەو یاسایە غەرەزی سیاسی بەدواوەی بوو، لە هەمان کاتدا یاسایەکی ئینتیقامی بوو، چونکە ئەگەر بێیەوە سەر ماددەی هەشت دەڵێت ئەو زەویانەی کە لە کوردستاندا تەسویە نەکراون، یاخود ئەو زەویانەی کە قەراراتی تەسوییە، یان ئیکتیسابی دەرەجەی قەتعی نەکردووە، ئەم ئەرزانە زیمنی سەقفێکی زەمەنی، ئەگەر خاوەنەکانیان موراجەعەتی نەکرد بەناوی میری تەسجیل دەکرێت، واتا دەبێتە ئەرازی ئەمیرییە، کە لە وەزارەتی مالیەی ڕژێم دەگەڕێتەوە ئەو سەردەمە، ئەوە بوو خەڵکەکە تەبعەن هەروەکو هەمووتان دەزانن پەرت و بڵاو بوو، هەندێك ئاوارە بوون لە ئێران، هەندێك بەهۆی

پێشمەرگایەتیەوە ئیلتیحاقیان بە شۆڕش کرد بوو، هەندێك لە زیمنی شریتی حدودی دەرکرا بوون بە عومقی بیست کیلۆ مەتر، چوو بوونە ئۆردوگا زۆرە میللیەکان، نەیانتوانی زیمنی مودەی قانونی موراجەعەت بکەن، چونکە ئەسڵەن نەیانتوانی موڕاجەعەتی دەزگاکانی ڕژێم بکەن بۆ تەسبیتی حەقیان، بۆیە ئەم ئەرزانە لەم کاتەدا بەناوی وەزارەتی مالیە تەسجیل کرا، بەم شێوەیە ماوەتەوە، ئەم پرۆژە یاسای ئێستا هاتووە موعالەجەی ئاسەواری ئەم یاسایە دەکات، کە لە ساڵی 1995ەوە دەرچووە، بۆ چارەسەر کردن و موعالەجە کردنی ئەو ئەرزانەی کە بەناوی دەوڵەتەوە تەسجیل کراوە، بۆ ئەوەی ماڤی موڵکایەتی بگەڕێنێتەوە بۆ ئەو کەسانەی کە نەیانتوانی حەقی ئیعتیراز بگرن، لەبەر ئەو هۆیانەی کە من ئیشارەتم پێدا لەسەرەتاوە، جگە لەوە تەبعەن گرنگی ئەم یاسایە جگە لەوەی کە ماڤی موڵکایەتی بۆ ئەو خەڵکە دەگێڕێتەوە، گرنگی ئەم یاسایەش ئەوەیە، ئێمە ئێستا لە پەرلەمانی کوردستان، لە حکومەتی هەرێمی کوردستان دەتوانین یاسایەك دەربکەین ئاسەواری ئەو یاسایەی کە ڕژێمی پێشوو دەریکردووە، چارەسەری بکەین و بەڕاستی گرنگیەکەی لێرەدایە، ئەمە لەلایەك، لە لایەکی تریشەوە بە سەدان هەزار دۆنم ئێستا فەلاحی بە واقیعی لەسەرن، بەڵام بە ڕەسمی لەسەر نینە، چارەسەری ئەم کێشەیەش دەکات، ئەو عاردانە ڕەسمەن بەناوی ئەو هاووڵاتیانە دەکرێت، کە فیعلەن لەسەر ئەرزەکەدان.

ئینجا دێمەوە سەر ڕەئی لیژنەکان، لە لیژنەکاندا ڕەئی جیا جیا هەبوو، ئێمە لەگەڵ لیژنەی زراعە کۆبووینەوەو چەندین کۆبوونەوەمان ئەنجام داوەو هەندێك کۆبوونەوە جەنابی وەزیر خۆی حازر بووە، دوای ئەوەی ڕەئیمان ئاڵوگۆڕ کرد، هاتینە ئەو قەناعەتە کە ئێمە لەگەڵ دەقی فەقەرە (أ و ب)ی ئەو ماددەینە، هیچ خیلافێکمان نییە، بەهەمان شێوە بەنیسبەت فەقەرە (ج)یش عەینی ڕەئیمان هەبوو، کە ئەو فەقەرەیە حاڵی حازر لەگەڵ مەبادئی عەدالەت ناگونجێت، لەگەڵ بنەما دەستووریەکان ناگونجێت، بۆیە ئێمە لەگەڵ ئەوە بووین فەقەرە (ج) لەو پرۆژەیە ئیلغا بکرێت، بەڵام لە هەمان کاتدا ڕێککەوتین لەسەر ئەوەی کە بەدیلی ئەو فەقەرەیە دانێین، کە ئێستا بۆتان دەخوێنمەوە بە دیلەکەشی بەم شێوەیە:

ثالثاً: تقوم وزارة البلديات باعداد وتقديم دراسة شاملة لبيان وتحديد الاراضي الداخلة ضمن التصاميم الاساسية للبلديات المشمولة بأحكام هذا القانون خلال مدة ستة اشهر من تاريخ نفاذه وتقديم اقتراحات لكيفية تعويض اصحابها وفق القوانين النافذة.

ئەوەی کە پێشکەشی بە ئێوەم کرد، ئێمە دەقی پرۆژەکە تەئید دەکەین لەگەڵ ئەو ماددە ئیزافیەی کە صیاغەمان کرد بوو و پێشکەش بە ئێوەی بەڕێزمان کرد، دوا ڕەئیش ڕەئی ئێوەی بەڕێزو ئەندامانی پەرلەمانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا لەسەر دەقی ڕەئی لیژنەی یاسایی و لیژنەی کشتوکاڵ لەسەر ماددەی یەك، ئەگەر بیخوێننەوە، خاڵ بە خاڵ باشترە، فەرموو، حەز دەکەن پێش ئەوە با بزانین ڕەئی لیژنەی شارەوانی، فەرموو کاك ڕەشاد.

بەڕێز رشاد احمد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە دوو، سێ کۆبوونەوەمان پێکەوە کرد، بەس لە ئاخیرەکەی من بەشدار نەبوومە، ئێمە ڕاپۆرتی خۆشمان هەیە، ئەو بڕیارانەی کاتی خۆی دەرچووە هەر هەموویان لەبەر دەستمە، لە ساڵی 1974 لە

مانگی دە لە کانگەی شۆڕش دەرچووە، لە ساڵی 1976 دەرچووە، لە ساڵی 1977 دەرچووە، کە خەڵك هەمووی دەربەدەر بووینە، کەس لە کوردستان نەبووە، ئەو بڕیارە بەناوی حوکم زاتیش هاتووە، بەتایبەتی بۆ مەنتیقەی کوردستان هاتووە، ئەو زەوی و زارانەی کە کەوتۆتە داخیلی تەصمیمی شارەوانیەکان، بەناوی شارەوانیەکان کراوە، بەو بڕیارەی کە ئەنجومەنی شۆڕشی هەڵوەشاوە دەریکردووە، ئێستاش بەنیسبەتی ئێمە لە بڕگەی یەك و دوو هیچ کێشەیەکمان نییە، لەبەر ئەوەی، ئەوەی تەسویە نەکرا بێت و مابێتەوە لە حاڵەتی خۆی تەسویە دەکرێت بەپێی قانون، ساحێب عیلاقە حەقی خۆی وەردەگرێت، بەڵام ئەوەی داخیلی تەصمیمی ئەساسی بووە بەناوی شارەوانیەکان کراوە بە موڵك سرف، ئێستا هەموو سەنەداتی هەیە، جەنابتان بۆتان ڕۆنە هەر ئیعتیرازێك بکرێتن، هەر شەخصێك داوای حەقی خۆی بکات جیهەتی موستەفید ئیبرازی سەنەدی تاپۆی دەکات، موقابیل ناتوانێت داوای چ بکات، من وا پێشنیار دەکەم لەو بڕگەی ئەخیری کە رەقم (3) هاتووە، کە بەڕێزان لیژنەی یاسایی و کشتوکاڵ دایانڕێشتووە با بە ڕۆنی بێتن، بڵێتن ئەو زەوی و زارانەی کە کاتی خۆی داخیلی حدودی بەلەدیە بووە هەمووی دیارە هی کێ بووەو هی کێ نەبووە، صاحێب عیلاقە بتوانێت بێت ئیسپاتی حەقی خۆی بکات، ئەو کاتی پێش ئەوەی بەناوی شارەوانی بووە، کە حەقی تەسەروف هی ئەو بووە بەپێی قانون ئیسپات بکات هی خۆیەتی تەعویز بکرێتەوە، بەپێی قانونی (5) ساڵی 2007 کە لە ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستاندا دەرچووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، کاك شێروان ئەگەر ئێوەش ڕەئی خۆتان لەسەر ماددەی یەك فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە ماددەی یەك صیاغەکەمان گۆڕی بەو شێوەیەی کە ئێستا دەخوێنمەوە، پێشنیارە نوێیەکەش ئیزافە دەکەمە سەری، دەبێتە فەقەرەی سێیەم:

تعدل المادة الثامنة من القانون رقم (90) لسنة 1975 في اقليم كوردستان وتقرأ كالاتي:

المادة الثامنة:

أولاً: تعتبر كافة الاراضي غير المنتهية تسويتها أو التي لم تكتسب قرارات تثبيت حقوق الاراضي فيها بموجب قانون الإصلاح الزراعي الدرجة النهائية، اميرية صرفة. وتستثنى من ذلك الاراضي التالية:-

1- الاراضي الزراعية والبساتين المملوكة ملكاً صرفاً بموجب سندات طابو معتبرة قانوناً.

2- الأراضي والبساتين الموقوفة وقفاً صحيحاً بموجب سندات طابو أو حجج وقفية معتبرة قانوناً.

3- الاراضي المغروسة بالأشجار لمدة لاتقل عن (10) سنوات ولايقل معدل عددها في الدونم الواحد عن (40)شجرة.

4- الأراضي والبساتين المشمولة بقرار مجلس قيادة الثورة المرقم (702) لسنة 1973.

ثانياً: كل من ادعى بحق التصرف في ارض اميرية زراعية في المناطق التي لم تجر او لم تنته تسويتها او لم تكتسب قرارات تثبيت حقوق الاراضي فيها بموجب قانون الاصلاح الزراعي رقم 117لسنة 1970 الدرجة القطعية او التي تم الغاء قرارات تسويتها وثبت تصرفه فيها وفق التعامل الزراعي قبل نفاذ قانون الاصلاح الزراعي المذكور تسجل المساحة التي كانت تحت تصرفه بأسم الدولة وحق التصرف للمتصرف على ان لاتتجاوز الحدود الواردة في المادة الثانية من القانون رقم 90لسنة 1975، مع عدم المساس بالحقوق المثبتة بموجب الاستثناءات الواردة في الفقرات (1، 2، 3، 4) من الفقرة اولاً من هذه المادة.

ثالثاً: تقوم وزارة البلديات باعداد وتقديم دراسة شاملة لبيان وتحديد الاراضي الداخلي ضمن التصاميم الاساسية للبلديات المشمولة بأحكام هذا القانون خلال مدة ستة اشهر من تاريخ نفاذه وتقديم اقتراحات لكيفية تعويض اصحابها وفق القوانين النافذة.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەگەر كوردیەكەشتان لەلا هەبێت، پێم باشە بیخوێننەوە.

بەڕێز عبدالكریم ابوبكر مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

یەكەم: هەموو ئەو زەویانەی كۆتایی بە تەسویەی نەهاتووە یاخود بڕیاری چەسپاندنی مافی خاوەنداریەتی بۆ دەرنەچووە بەپێی یاسای چاكسازی كشتوكاڵی بە ئەمیری سرف دادەنرێ بەدەر لەم زەوی‌و زارانەی خوارەوە:-

1- ئەو زەویە كشتوكاڵی‌و باخانەی كە بەپێی بەڵگەنامە یاساییەكانی تاپۆ موڵكی سیرفن.

2- ئەو زەوی و باخانەی بە پێی بەڵگەنامەكانی وەقفی یاسایی وەقف كراون.

3- ئەو زەویانەی داچێنراون بە درەخت بۆ ماوەیەك كە لە (10) ساڵ كەمتر نەبێ‌و تێكڕای ژمارەی درەختەكانی لە دۆنمێكدا لە (40) درەخت كەمتر نەبێ.

4- ئەو زەوی‌وباخانەی بڕیاری ئەنجومەنی سەركردایەتی شۆڕشی ژمارە 702ی ساڵی 1973 دەیان گرێتەوە.

دووەم: هەر كەسێك گوتی مافی بەكارهێنانم هەیە لە زەوی میری كشتوكاڵی لەو ناوچانەی كە تەسویە نەكراون، یان تەسویەكەیان تەواو نەبووە، یاخود بەپێی یاسای چاكسازی كشتوكاڵی ژمارە (117)ی ساڵی 1970 بڕیارەكانی چەسپاندنی مافی زەوی و زار پلەی كۆتایی وەرنەگرتووە، یاخود بڕیارەكانی تەسویەكەی هەڵوەشاندراوەتەوە و بەتەواوی ساغ بوەتەوە كە زەویەكەی وەبەرهێناوە بەپێی نەریتی كشتوكاڵی پێش جێ بەجێ بوونی یاسای چاكسازی كشتوكاڵی ناوبراو، ئەو رووبەرەی لە ژێر دەستی دابووە بە ناوی دەوڵەت تۆمار دەكرێ و مافی ڕەفتار لەسەر كردنیشی بۆ ئەو كەسە دەبێت كە لە ژێر دەستی دابووە. بە مەرجێك لەو سنورە دەرنەچی كە لە ماددەی سێیەم لە یاسای ژمارە (90)ی ساڵی 1975 داهاتووە، بە مەرجێك زیان بەو مافانە نەگەیەنرێ كە بە پێی ئەو بەدەركردنانە چەسپاون كە لە بڕگەكانی (1،2،3،4) لە بڕگەی (یەكەم)ی ئەم ماددەیەدا هاتوون.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

موقتەرەحی سێیەم لەبەر ئەوەی تازەیە وەزارەتی شارەوانی هەڵدەستێت بە ئامادە كردنی ڕاپۆرتێكی فراوان، بۆ دیاری كردنی ئەو زەویانەی كە داخیلی تەصمیمی ئەساسی شارەوانیەكان بووە، ئەحكامی ئەو قانونە دەیانگرێتەوە، لە ماوەی شەش مانگدا لە كاتی دەرچوونی ئەم یاسایە، موقتەرەحاتی خۆی لە چۆنیەتی قەرەبوو كردنی خاوەنەكانیان تەقدیم بكاتن، بەپێی قەوانینی هەرێم، ئەمە وابزانم زۆر دوور نییە لە رەئیەكی لیژنەی هینش، لەبەر ئەوەی، فەرموو كاك رەشاد.

بەڕێز رشاد احمد ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەنیسبەت راپۆرتی شارەوانی لە چ تاریخێك ئیعتیبار دەکرێت، لە چ تاریخێك ئیعدادی ئەو راپۆرتە بکات کە ئەو زەویانە داخیلی تەصمیمی ئەساسی بووە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێمە دەڵێین لە خیلالی شەش مانگ راپۆرتەکە حازر بکات، کە ئەو قانونە دەرچوو و بلاو بۆوە لە وەقائیعی عێراقی لەو رۆژەوە حیساب دەکرێتن بە شەش مانگ، کاك تەلعەت قسەت هەبوو فەرموو.

بەڕێز طلعت خضر سیف الدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەسەر ئەسڵی مەشروعەکە بوو، ئێمە لە کاتی خۆی لەگەڵ لیژنەی زراعە زنجیرە کۆبوونەوەیەکمان ئەنجامدا لە کۆبوونەوەکان بەڕێز وەزیری کشتوکاڵ و وەزیری دارایی و جێگری سەرۆکی لیژنەی یاسایی لە پەرلەمانی کوردستان و سەرۆکی لیژنەی شارەوانی و نوێنەری وەزارەتی داد بەڕێزان هەردوو بەڕێوەبەری گشتی پلان و زەوی و زار لە وەزارەتی کشتوکاڵ بەڕێز سەرۆکی سەندیکای پارێزەرانی کوردستان، بەڕێز سەرۆکی شارەوانی پشتدەر، بەڕێزان نوێنەرانی جوتیارە ناوچە جیا جیاکانی کوردستان، ئەوان موشکیلەی سەرەکیان لەسەر ئەوە بوو کە ئەو زەویانەی دەکەونە ناو سنووری بەلەدیە لەسەر فەقەرەی (أ و ب) ئێمە لە ماددەی یەکەمی پرۆژە یاسایەکە، ئێمە لاریمان نییەو پشتیوانی لێ دەکەین لە ئەسڵی مەشروعەکەی کە هاتووە، وابزانم مەشروعەکەی لیژنەی یاسایی دەقاودەق لەگەڵ ئەوە دەگونجێت، ئەو کێشەیەی ئێمە هەمان بوو لە بڕگەی (ج) بوو، دەمانویست ئەو بڕگەیە ئیلغا بکەین، لە جیاتی ئیلغا کردنەکەی بەدیلیشمان هەبێت بۆ چارەسەر کردنی ئەو زەویانەی کەوتونەتە نێو سنووری بەلەدیەی ئەو خەڵکەی ئاوارەو دەربەدەر بووە لە ئەنجامی خەباتی سیاسی پێشمەرگایەتی و چوونە جنوبی عێراق و ئێران و دوایی دەست بە خەبات کردنەوە، لەبەر ئەوە هەرسێ لامان رازی بووین لەسەر ئەوەی ماددەی سێیەم کە عیلاجی تەواوی ئەو زەویانە دەکات، کە کەوتونەتە داخیلی سنووری شارەوانیەکان، لەگەڵ رێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

جەنابی وەزیر چ قسەت هەیە لەسەر ئەوە، هەرچەند ئەمڕۆ پێش ئەوەی بۆ ئەو کۆبوونەوەیە بێن سێ چارەکە سەعات دانیشتین لیژنەی یاسایی و کشتوکاڵ لەگەڵ جەنابی وەزیر، ئەو موقتەرەحەی سێیەم لەو کۆبوونەوە هاتە پێشەوە، بۆ ئەوەی رەئییان بدەن، فەرموو.

بەڕێز عبدالعزیز طیب/ وەزیری کشتوکاڵ:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

حەقیقەت لە پرۆژێ کو ئەڤرۆ بۆ جەنابێ وێ هاتیە عەرز کرن، ئەنجامێ دیراسایەکا فراوانە، یەعنی پتر تەقریبەن سالێك ئەوی مەشروعی کریە، کو ئەم تشتەکی دەکەیت، ئەو زەوریەتەی خەلکێ مەنتیقێ بەتایبەتی هەندەك مەنتیقە هاتیە کرن لە سالا 1975 کو جارەکی دی وێ عیلاج بکەین و بە موجیبی قانونا (90) ماددە هەشت، پشتی دیراسەتی دوورو درێژ کو ئەو مەنتیقە مەشمول کە وێ لە رێ دی مەشمول بیت لەگەلێ قەرار وێ ئیستیفادەی لێ دکات ڤێرێ قەرارێ لە موحافەزەی دهۆکێ مەنتیقا دۆسکی و باتۆفاو ئامێدی و بەشێکیش لە مەنتیقا ئاکرێ، سلێمانێ، چوارتاو هەڵەبجەو پشتدەر، هەولێرێ و سۆران و مێرگەسوور و چۆمان و گەرمیان و شەنگال، ئەم مەنتیقانە هەمووی لە کۆندا کە بنکەی شۆرشی ئەیلوول بووینەو لەبەر هەندێ لە بۆ دوو غەرەز حکومەتی عێراقی ئەو تایبەتمەندیەی دەرکردووە، ئێك/ ئەمە بوویە ئینتیقامێك لەو خەلەکە بستێنێت.

دوو/ سبەینێ وەختی قەراری تەرحیلی دەستی پێ بکات، مەشمول نەبن بە هیچ تەعویزێك بە ئیعتیبار ئەرازی وێ هەمووی بوویە ئەرازی میری. لەبەر ئەوە ئێمە بە مەسلەحەتمان زانی کە ئێمە بزاڤێك بۆ ئەو ئیجرائاتە بکرێت، کو ئەم مولکانە جارێکی تر بۆ ئەو خەلکە بگەرێتەوەو پێی شاد ببێت، ئەو تەرتیباتەشمان داناوە کو خەلکەکە موتەزەریری نەبێت، ئەو فەقەرەیەمان هێنایە کە ماددەی قەراری (702) مانهێلایە بۆ ئەوەیە زۆر زۆر کێشە بە ئەوە چارەسەر دەبیت، جانبی تر موشکیلەی ئەوی تر کە باسمان کرد عیلاقەی بە بەلەدیەوە هەیە، ئەوەیە کو دیراسەیەکی شامل بێتە کرن و من لەگەڵ رەئی لیژنەی قانونیمەو لیژنەی زراعی، ئەو تەعدیلاتەی کە کراوە بە تەسەوری من ئەمەیە کێشەکە لە جزورەوە چارەسەر دەکرێت، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، دەرگای موناقەشە دەکەمەوە، کاکە حەمە فەرموو.

بەڕێز محمد حاجی محمود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دەربارەی مەسەلەی قانونەکان، بەتایبەتی قانونی ژمارە (90) وەکو هەموو لایەك شاهێدی پێ دەدەن، یەکێك لەوانە بووە ئیلغای قانونی 117، یان ئەوە بوو جگە لەوەی شارەوانیەکان ئەوە کراوە بە موڵك، جگە لەوانە کۆمەڵێك مەشاکیلی تریش هەبوون مەزرەعەی دەولەیان دروست کرد، مەرزەعەی دەولە هەمووی عەرزیان لە جوتیارەکان ستاندەوەو جویتارەکانیان کرد بە کرێکار لەسەر ئەرزەکانی خۆیان، بە سەدان دۆنم لەوانە هەیە ئێستا جوتیارەکە پاش ئەوەی چۆتەوە سەر ئەرزی خۆی، بەلاّم بەناوی مەزرەعەی دەولەت و حکومەت و ئەوانەوە هەیە، یەکێك لەوانە مەسەلەن ئەوەیە، یەکێکی تر مەجموعەیەك مەسەلەن لەوانەی بەتایبەتی پێشمەرگە بوون ئەرزەکە هەر بەناوی سڕاوەتەوە، راستە ئێستا گەڕاونەتەوە لەسەر ئەرزەکانیانن، بەلاّم بەناویانەوە سڕاوەتەوەو نەماوە، ئێستا من یەکێك لەوانە خۆم عەزرم بەناو هەیە هاتوومەتەوە ناوی من هەر نەماوە لە زراعەو لە هیچ جێگایەك نەماوە، یەعنی

لەبەر ئەوەش ئەوانەی کۆمەڵێك مەشاکیل کە چۆن مەسەلەن رێ بکرێتەوە، راستە ئەرزەکەی بە دەستەوەیە بەڵام بەبێ قانونی، بەپێی قانونی ئەو کاتە لەسەر ئەرزەکانی خۆیانن، ئەو یەکێك، یەکێکی تر ئەوەیە مەسەلەن ئەرزەکان زۆری لەم ماوەیە پێشی ساڵێك مەجموعەیەك ئەرز بەدەستیانەوەیە لە پازدە ساڵ زیاتر هەمووی هێن کران، یەعنی کران بە موڵك لەسەر جوتیارەکان، دوایی موقاتەعەی سێزدەم، کۆمەڵێ موقاتەعە کراوە راگیراوە، دوایێ ئەوانە چۆن کراوە، چۆن راگیراوە، ئەوەش یەکێکە لە هێنەکان، ئێستا خەڵکێك چاوەڕێی ئەوەیە کە بکرێت بە موڵك چاوەڕێی هەندێکیشی راگیراوە وقاتعەکان جا ئەمانە کۆمەڵە شتی بە وردەکاری و تۆزێ زیاتر قسەی لەسەر بکرێ باشترە بۆ ئێمە, زۆر سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

من دەزانم گیروگرفتەکانی کشتوکاڵ زۆرن، بەڵام من داوا لە جەنابی وەزیر دەکەم، ئەو گیرو گرفتانە بەم قانونە هەیە، کە ئەندامانی پەرلەمان باسی دەکەن، دوایێ وەڵامیان بداتەوە، ئەوەی پەیوەندی بەم قانونەوە هەبێت، کاك باپیر فەرموو.

بەڕێز باپیر کاملا سلیمان:

بەڕێزسەرۆکی ئەنجومەن.

کێشەی زەوی ریشەیەکی قوڵی هەیە، مێژوویەکی دوورو درێژی هەیە، هەر لەسەردەمی مەغولەکان، کە وشەی ئاغایان هێناوە، تا سەردەمی عوسمانی یەکان کە وشەی بەگیان هێناوە، کە تاپۆ کراو بەناویانەوە بەبێ ئەوەی مۆلکیان بێت، ئەو کێشەیە سەری هەڵداوە حکومەتی عێراقیش ویستویەتی ئەم کێشەیە چارەسەر بکات, یان بەشێوەیەکی تر بە مەبەستێکی سیاسی بەکاری بهێنی، بەڵام نەگەیشتینە چارەسەری بنبڕ، ئەم چارەسەرە بنبڕە تاکو ئێستاش ماوەتەوە، دوا یاسا کە دەرکراوە یاسای ژمارە (90) بووە لە ساڵی 1975، پێشتریش لە ساڵی (90) یاسایەکی تریش یاسای ئیستئجار دەرکراوە, ئەگەر مەبەستمان بێت کێشەی زەوی و زاریان قەرەبوو کردنەوەی ئەوانەی کە زەرەرمەند بوون بەهۆی بزوتنەوەی رزگاریخوازی گەلی کوردستانەوە، من پێم وانییە بەفەقەرەی (ج و ب) ئەوەیەکی وا چارەسەر بکرێت، یان کێشەی زەوی بەو سەر پێیە چارەسەر بکرێت, چونکە ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ نزیکترین کار یاسای ژمارە 117 کاتی خۆی کە ئەوە کرا عەقدی زراعی بوو، کە ئیمتیازی دەدا بە خاوەن موڵکەکان، ئەوەی تر دابەش دەکرا بەسەر جوتیارەکاندا بەپێی ئەو گوندەی کە هەبوو پێوانەکەی چەندە؟ بەڵام بەبێ ئەوەی رووپێوێکی ئەوتۆی بۆ بکرێت، رووپێو نەکراوە لە زۆربەی شوێنەکان بەتایبەتی ئەو ناوچانەی کە لە ژێر دەسەڵاتی شۆڕشدا بوون، ئەوە بوو گرفتەکان زۆربەی زۆری جوتیار بە جوتیار هەیە، گرفتی گوند بە گوند هەیە، گرفتی ئاغاو جوتیار هەیە، گرفتیش هەیە لەگەڵ حکومەت و جوتیار و خاوەن موڵکەکەش کە ئاغایە، کە خاوەن موڵك چۆن بێت بەهۆی دەسەڵاتی سیاسییەوە، یان بەهۆی بارو زوروفی سیاسیەوە بۆتە خاوەن موڵك، بۆیە من پێم وا نییە، ئێمە بتوانین موعالەجەی زەوی و زاری جوتیار بکەین، یاسای ژمارە (90)ش کە دوا یاسای دەرچووە، راستە کۆمەڵێك خەڵك کە بەهۆی شۆڕشەوە کە لە ئارادا نەبوون، لەوێ نەبوون، بەڵام لە

هەمان کاتیشدا هەرچەندە لەوانەیە برادەران بە ناخۆشیش وەرگرن، بەلاّم ئەوەی باشیش هەبووە، کە توانیویەتی نیمچە عەدالەتێك لەنێوانی ئەوانەی کە زەوی دەکەن، راستە بەس هی سیاسی بووە، بەلاّم لە هەمان کاتیشدا کێشەکەی کەمتر کردۆتەوەو دەستی دەرەبەگ و ئاغاو چەوساندنەوەی کەمتر کردۆتەوە، ئێمە بلێین پێمان خۆش بێت، یان پێمان ناخۆش بێت، راستە بەعس دەریکردووە، بەلاّم ئەو ئیجابیەتەی هەبووە، بەلاّم ئەوەی کە زەرەرمەند بووە، ئەو پێشمەرگانەی کە لە شۆڕشی ئەیلول بەشدار بوون، دەکرێت بۆ قەرەبوو کردنەوەیان ئەوە پێشتر ناویان، عەقدیان هەبووە بە ژمارە 117، دەکرێت ئیسناد بکرێتە سەر ئەوە، ئەوەی کە 117ی هەبێت، یان حەقی تەسەروفی هەبێت، ئەوە لەوێ حکومەت تەعویزی بۆ بکاتەوە، چونکە پێشتر 117 بووە دوای (90) هاتووە، ئەگەر تەماشا بکەین لە کوردستاندا بە دوو شێوە یاسا جێ بەجێ کراوە، لە زێی بادینان بەولاوە 117 جێ بەجێ کراوە، لە زێی بادینان بە ئەولاوە کە مەنتیقەی ئاکرێ دەگرێتەوە هەتا دەگاتە ئەوە 90 جێ بەجێ کراوە، ئەوەی کە کێشەکەشی تیایە جەنابی وەزیر ئاماژەی پێ کرد ناوچە سنووریەکان بوون، ئەو کاتەی کە لە سالّی 1975 لە ژێر دەستی شۆڕش بووە، نەهاتوون تەسویەی بکەن لە 90یش یەکسەر هاتوون لەسەر عەقدی 117 ئەوانیشیان بەناو کردووە، هەتا زۆر جوتیار هەیە زەویەکی بەدەستەوە هەیە، بەلاّم زەوی کەسێکی تری لە زراعە بەناووەیە، لەبەر ئەوە تەسویەی پێ نەکراوە، جا بۆ موعالەجە کردنی ئەوە، بە رەئی من ناکرێت سەر پێیی بەسەرماندا بڕوات و بێین کێشەی زەوی و زار، من پێموایە قەتماغەی کۆمەڵێك برین هەڵدەدەینەوە، کە سی و دوو ساڵە لە دوای ژمارە 90 کۆمەڵێك کێشەی تری دێتە ئاراوە، بەبێ ئەوەی بتوانین چارەسەری ئەوە بکەین، بەنیسبەت ئەوانەی کە لە شۆڕش بەشدار بوون، دەکرێت قەراری خاصیان بۆ دەربچێت، دەکرێت ئەوە بکەین باقی تر ئەوانەی تر کە لە کوردستان بوون، توانیویانە موستەفید بن لەو یاسایە، بۆ چارەسەر کردن دەکرێت قەرارێکی خاص ئەوانەی کە بەشدار بوون لە شۆڕش و ئەوەش بکرێت ئیسناد بکرێتە سەر ئەوەی کە عەقدی یاسای ژمارە 117یە، ئەگەرنا ئەوە قەتماغەی کۆمەڵێك برین هەڵدەدینەوە، بەتایبەتی بناریش خصوصیاتی خۆی هەیە لە زەویدا، دەشتەکە بەپێی ئەوەی کە کۆمەڵگای ئێمە، کۆمەڵگەیەك بووە، کۆچی کردووە زستان لە شوێنێك، هاوین لە شوێنێکی تر بووە، پێشتر پێش دابین بوونی، جا بۆیە ئەو زەویانەی کە کێشەیان کەوتۆتێ، شێوەی نیشتەجێ بوونیش لە زستان و هاویندا کێشەی کەوتۆتێ، تەنها بنارەکان نەبێت، بنارەکان کە خوردە مالیکی پێ دەگوترێت، ئەوە وەرەسە هاتۆتە خوارەوە بەبێ ئەوەی هیچ عەقدێکی هەبێت، هەموو کەسێك دەزانێت پانتایەکی، یان ئەو زەویانەی کە ئەوە کراون باغیان تێدا دروست کراوە، کابرا هاتووەو کەسێکی جوتیار تۆ دەیکەیتە ئەمیریە، یان خاوەنەکەی دەکەیتە ئەمیریە ژمارە (90) ئەوەی کردووە، بلێین ئەوە یەکێك لە سلبیاتەکانی ئەوە بووە، بەتایبەت لە بنارەکان هاتووە کەڵەکێکی دروست کردووەو بەکۆڵی هاتووە خۆڵی تێ کردووەو زەوی لێ نەبووە، بەڵکو چیایەك بووە خۆڵی تێ کردووەو داریشی تیا چاندووە، ئەوەشیان ئەوە کردووە، جا بەو مەبەستە بە رەئی من ئەگەر بکرێت جەنابی وەزیر وەزارەتی کشتوکاڵ دەکرێت دیراسەتێکی وردتر بکەن، رووپێوێکی ورد بکرێت لە

کوردستاندا هەموو ئەو کێشانەی کە هەن لە کوردستاندا ناوچەکانیش کە خصوصیاتی ناوچەکانیش لەبەر چاو بگیرێت و دیراسەتێکی وردتر بکرێت و ئەوە یاسایەکی یەکجارەکی بکەین، نەك ئەو یاسایە نابێتە چارەسەر، ئەویش بە تاپۆ کردنی زەویەکانی یەکجارەکی لەسەر ئەو جوتیارانەی کە حەقی تەسەروفی، یان بەپێی یاسای ژمارە 90 ئەوە بووە، ئەگەر رووپێو بکرێت، من پێم وایە جوتیاریش ئێستا دەبێت سی دۆنمی وەرگرتبێت، جوتیار هەیە نۆەد دۆنمی بۆ نووسراوە، ئاغاش هەیە دوو هەزار دۆنمی بۆ نووسراوە بەبێ ئەوەی تاپۆ بێت هەر بەو یاساییە وەریگرتووە، دەکرێت عەدالەتێکی بۆ بکەین، ئەگەر بمانەوێت کەرتی کشتوکاڵ زیندوو بکەینەوە، هەر تاپۆ کردنەکە دەبێتە موڵکی خۆی و چارەسەری زیاتری دەکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك ئیسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پشتیوانی لە لیژنەی زراعی دەکەم، بەڕاستی رەنگە لە ماددەی یەك (أ و ب)یەکە کێشەی ئەوانە چارەسەر دەکات ئەو شوێنانەی کە تەسفیە نەکراون، بەتایبەتی ئەو ناوچە سنووریانە دەگرێتەوە، ئەوەی کە جەنابی وەزیر ئیشارەتی پێدا، من باسی قەزای چۆمان دەکەم کە شارەزاییم لێی هەیە، قەزای چۆمان بەشێکی کراوە، بەشێکی نەکراوە، ئەو بەشانەی کە کەمی کراوە، ئەو بەشانەی کە کراوە خەڵك بۆتە خاوەنی ئەرزی خۆی، ئەوەی کە نەکراوە بەهۆی بوونی شۆڕش و بەردەوامی شۆڕش لەو ناوچەیەدا ماوەتەوەو خەڵك تێیدا زەرەرمەند بووە، ئەوە (أ وب)یەکە لە ماددەی یەکەوە چارەسەری دەکات و هەموو خەڵك بە حەقی خۆی دەگات، بەڵام ئێستا لە دوای ئەوەی کە قەزای چۆمان بەتایبەتی لە شارەوانیەکانی هەموو ئەوانەی کە ئەمیری کراوە، مەسەلەن گەلاڵە کە کاتی خۆی بەلەدییەی هەبووە، بەڵام هیچی ئەتفا نەکراوەو ئەمیری نەبووە، هەر خەڵك هەبووە زەوی و زاری خۆی هەبووەو موڵکی خۆی هەبووە، ئێستا هەمووی بۆتە ئەمیری و ئەتفا کراوە، ماڵی حکومەتەو خەڵك ناتوانێت تەسەروفی بە ماڵ و موڵك و زەوی خۆی بکات، ئەو ناوچانەش شاخاوین و خەڵك هەیە یەك پارچە زەوی هەیە، پارچە زەویەکەش بۆتە هی بەلەدییەو ئێستا خەڵك ناتوانێت تەسەروفی پێ بکات، بەڕاستی من تەئیدی ئەوەی دەکەم ئەوەی لە فەقەرەی (ج)مدا هاتووە، خەڵك تەعویز بکرێتەوە، یەعنی ئەوەی کە خەڵك هەیەتی چۆن بێت، مەسەلەن ئەرزێك ئیتفا دەکرێت خەڵك دەگاتە حەقی خۆی و دەبێتە خاوەنی ئەوەی کە لە 8٪ە، لە 12٪یە، لە 20٪ە، چەندی پێ دەدرێت لە سنوورەکانی سەر سنووریش بە هەمان شێوە لە شارەوانیەکان ئەوانەی کە ئەرزی هەیە ئیتفا بکرێت و بگاتە حەقی خۆی و حەقیان پێ بدرێتەوە، ئەوە نەکرێتە مەهانە کە کاتی خۆی تەعویزیان وەرگرتووەو رۆیشتوونە، ئەوە بەهۆی شۆڕش و پێشمەرگایەتی خەڵك تووشی ئەو وەزعە بووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك جەمال قاسم فەرموو.

بەڕێز جمال محمد قاسم:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من تەئیدی قسەی كاك باپیر دەكەم بەڕاستی ئێمە نابێت كارێك بكەین ئەوانەی ئیستیفادەیان لێ كردووە، بەتایبەتی جوتیار لە قەرارەكە زەرەرمەندن لەگەڵ ئەوەشدا پێداچوونەوەیەكی باش بكرێت، ئەو پێشمەرگانەی كە نەیانتوانیوە لە كاتی خۆیدا بگەڕێنەوە سەر ئەرزەكانی خۆیان، لەبەر زورفی سیاسی ئەوانە تەعویز بكرێن، هەروەها خاڵێكی تر، بەنیسبەت صیاغەكەوە هەر كەسێك سەیری ئەمە بكات وا دەزانێت مەجلیسی سەورە هێشتا هەر ماوە، ماددەی هەشتەم یەكەم لە بڕگەی چوار (الاراضي والبساتين المشمولة بقرار مجلس قيادة الثورة المنحل)ێكی بۆ ئیزافە بكرێتە سەری، بۆ ئەوەی وازیح بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك بەڵێن فەرموو.

بەڕێز حمد عبدالله محمود(بەڵێن):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من خۆم لە لیژنەی كشتوكاڵم ئەو صیغەیەی كە خوێندرایەوە هیچ ئیشكالم لەسەر نییەو پشتیوانی لێ دەكەم، بەڵام یەك فەقەرە هەیە، فەقەرە سێ دەڵێ (ئەو زەویانەی داچێندراون بەدرەخت بۆ ماوەی كە لە دە ساڵ كەمتر نەبێت، بە رەئی من ئەو دە ساڵە زۆرە بكرێتە پێنج ساڵ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك خەلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

سەبارەت بە بڕگەی سێیەمی پێشنیار كراو (تقوم وزارة البلديات باعداد وتقديم.......) دانراوە (مدة ستة اشهر)، من وام پێ باشە ببێتە (في مدة اقصاها ستة اشهر) ئان (لا تتجاوز سته اشهر) بەڵكو زووتر، تەعبیرەكە دەقیق تر دەبێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

سوپاس مولاحەزەیەكی بەجێیە، كاك خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشید سلیم شێرە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

دیارە لە قسەی برایان و خوشكان باسی زۆر كێشەكان دەكرێت، مەسەلەی عقودی زراعی و خارجی حدودی بەلەدیات لە دێهاتەكان و ئەوانەی عەقدی زراعەیان هەبوو، ئەوانەی بوونە پێشمەرگەو ئەوانەی بەجێیان هێشت بوو، ئەگەر بە قانون خاڵی تایبەتیشیان بۆ نووسرا بێت لە زەمانی بەرەی كوردستانی بەنیسبەت موحافەزەی هەولێری من زۆرم تێدا هەبوو، هەموو ئەو عقودانەمان گێڕاوە هەتا ئەوانەی كە عاردی

فەلاحەکانیشیان کرا بوو بە قانونی نیوە تۆی عەشایری حەسرمان کرد بوو و هەموو ئەرزەکانیش گەڕاونەتەوە، بەڵام لە ناحیەی قانونی گەڕاوەتەوە سەر ناویان، یان نەگەڕاوەتەوە ئەوەی نازانم، بەڵام من ئیقتیراحێك دەکەم کێشەی زەوی لە کوردستان بە عام ئەو قانونەی کە دەرچووە، جگە لە قانونی زەمانی عەبدولکەریم قاسمی هەمووی غەرەزی سیاسی دەرچووە، بۆیە جەنابی وەزیریش لێرەیە بە رەئی من بیر لەوە بکرێتەوە قانونێکی نوێی ئیصلاح زراعی لە کوردستان دەربکرێت، کە شمولی و ئیعادەی نەزەر لە هەموو قەرارات و سلبیات بکرێتەوەو کەموکورتیەکانی کە لەم قەراراتانەی رابردوو دراون لە حکومەتی مەرکەزی عێراقی هەمووی چارەسەری تێدا بکرێت با ئینجا ئەو دیراسەتە ساڵێك، دوو ساڵ دەوام بکاتن، بەو کێشەیە بەشێك لەوێ جیاوازیان هەیە، مەشاکیلی زەوی لە مەنتیقە شاخاویەکان جیاوازە، هی مەلاك جیاوازی هەیە، حیصە جیاوازی هەیە، دەشتی قەراج 120 دۆنمی هەیە، موڵکیە 160 دۆنمی هەیە، ئەوی دیکە سی دۆنمی هەیە، کۆمەڵێك مەشاکیل هەیە، ئەگەر بە قانونێکی نوێ کێشەی چارەسەر کردنی زەوی دەرنەچێت لە کوردستان، سەد سالی تر بە تەسەوری من ئەمە جێ بەجێ نابێت، ئەمە لایەنی یەکەم.

لایەنی دووەم/ من سەد لە سەد تەئیدی بڕگەی (ج) دەکەم و تەئیدی ئەو پێشنیارەش دەکەم، کە ئیزافەکەیان کردووە، بەڵام من داوا دەکەم ئەو کارەی کە بۆ وەزارەتی بەلەدیە کە نەصەکەمان لەلا نییە لە زیمنی بڕگەی (ج) دابنرێت تا ئەو ماددەیە تەواو بکرێت، ئینجا پێویستە لەسەر وەزارەتی بەلەدیە ئەم شتانە جێ بەجێ بکات، چونکە ئەمە مەبەدەئی تەعویزەکە با لێرە قەرار بدەین، نەك بەجێی بهێڵین بۆ وەزارەتی بەلەدیە، مەبەدەئی تەعویز بۆ ئەو کەسانە کە ئەو ماددە دەیگرێتەوە لێرە قەرارەکە بدرێت، ئینجا یان بیکەینە فەقەرەیەکی تر، یان لە عەینی ماددە بڵێین پێویستە وەزارەتی بەلەدیە بۆ ماوەی پێنج مانگ، شەش مانگ ئەو شتە بکاتن، ئەوەی کە باسی دەکرێت لە موناقەشە، ئێمە خانوومان لێ داگیر کرا بوو، خانوومان صادیرە کرا بوو بە قەراری مەجلیس قیادەی سەورە، فرۆشرا بوو، سێ دەست و چوار دەستی کرد بوو، هەر لەو پەرلەمانەی قەرار درا هەموومان بۆ ئیعادە کراوەو وەرمانگرتەوەو بەبێ ناخۆشی و بە ئیتیفاقیش وەرگیراوە، ئەوەش ئەگەر قەرارێك لە پەرلەمان دەربچێت قانونەکە جێ بەجێ بکەن کەس موشکیلەی نابێت، بەڵام ئەوەی کە عاردی لێ سەندراوە حەقی تەسەروفی هەبووە، یان تاپۆ نەبووە، موڵکی دەوڵەت بووە، حەقی تەسەروفی هەبووە، ئەمە ئەسبابەکەی هەمووی دەزانین کە جەریمەی ئەوە بووە سەر بە شۆڕشی کوردستان بووە، یان پێشمەرگە بووە، ئایا ئێستا بە بەر حدودی بەلەدیە کەوتووە، ئێمە ئەو حەقەی بفەوتێنین ئینیتقامی چی لێ دەکەین، ئینتیقامی ئەوەی لێ دەکەینەوە کە ئینسانێکی نیشتمانپەروەر بووە، ئەوی دیکە جیرانەکەی وی پێشمەرگە نەبووە، لە شۆڕش نەبووە چ موڵکی لێ زەوت نەکراوە، ئەویتریش پێشمەرگە بووەو موڵکی زەوت کراوە، نابێت حەقی بدرێتەوە، بە رەئی من ئەو ئیزافەی کە بۆ وەزارەتی بەلەدیە دانراوە لە بڕگەی (ج) ئیزافە بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك زرار فەرموو.

بەڕێز زرار طاهر امین:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

هەروەكو بەڕێزان لە پێش خۆم باسیان كرد، بەڕاستی كێشەی زەوی كێشەیەكی قورسە، چونكە زەوی یەك صنف نییە، زەوی چوار صنفە، زەویمان هەیە موڵكی سرفە، زەویمان هەیە مەملوكی دەوڵەتە، زەویمان هەیە گرێبەستە، عەقدی زراعییە، زەویمان هەیە كابرا پەنجا ساڵ پێش ئێستا باوكی ڕەشماڵی لەسەر هەڵداوە ئێستا بە زەوی خۆی دەزانێت، لەبەر ئەوە ئەوەی مام ڕەشاد گوتی سەد لە سەد تەواوە، دەبێت یاساییەك دەربچێت چارەسەری ئەو كێشانە بكات، من دڵنیام لە جیاتی هەموو ئەندام پەرلەمانەكانیش دەتوانم بڵێم هەموومان پشتیوانی لەوە دەكەین ئەوانەی كاتی خۆی بوونەتە پێشمەرگە لە پێناوی ئەم خاك و خۆڵە، حكومەتی داگیركەر یاسایەكی دەركردووە، ئەوانەی بێ بەش كردوون و موڵكەكانیان بەناو نەكردوون و تەسویەی نەكردووە بۆیان، كێ هەیە پشتیوانی ئەوانە بكات، هەموومان پشتیوانی ئەوانە دەكەین، بەڵام كە دەڵێین تەعویزیان بكەینەوە بە یاسای ژمارە پێنج، خۆ یاسای ژمارە پێنج لە ساڵی 2007 لەو پەرلەمانە دەرچووەو تەنها تەعویز دەداتە ئەو صنفانەی كە موڵكی سرفن، دەداتە ئەو صنفانەی كە موڵكی دەوڵەتن، موڵكی سرف لە 20٪ی دەدرێتێ، موڵكی دەوڵەت لە 12٪ی دەدرێتێ، بەڵام عەقدی زراعی كە جوتیار ئێستا هەیەتی لەگەڵ حكومەت، یان ئەوانەی كە بیست ساڵ، سی ساڵ پێش ئێستا باوكیان لەسەر بووەو تەسەروفیان هەیە، خۆ ئەوانە هیچ وەرناگرن، لەبەر ئەوە منیش پێشنیار دەكەم، داوا لە بەڕێز وەزیری كشتوكاڵ دەكەم لەگەڵ لیژنەی كشتوكاڵ بیر بكەنەوەو لەگەڵ لیژنەی یاساو لیژنەی شارەوانی یاسایەكی شمولی دەربكەن، بۆ ئەوەی هەموو جوتیاران و هەموو خەڵكی كوردستان ئەوانەی خاوەن موڵكیش بووینە، خۆ بەڕاستی ئەوانیش كافر نین با كابرا ئاغا بوو بێت و كوێخا بوو بێت، یەعنی ئەوەی موڵكی هەیە حەقی خۆیەتی ماڤی خۆی وەربگرێت، یەعنی بەڕاستی یاساییەك دەربچێت هەموو خەڵك تێدا سوودمەند بێت، بەڵام بەڕاستی ئەو یاسایە كێشەی زەوی بە تەواوەتی چارەسەر ناكات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

سارا خان فەرموو.

بەڕێز سارا خضر پیروت:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

سەرەتا دەستخۆشی لە لیژنەی یاسایی و لیژنەی كشتوكاڵ دەكەم، بۆ ئەو ماندوو بوونەی كردویانە بۆ زیاد كردنی ئەو بڕگەیە، بەڵام بە ڕەئی من ئەو بڕگەیە كە زیاد كراوە بۆ فەقەرەی (ج) ڕوونتر بێت باشترە، ئەو پێشنیارەی لیژنەی كشتوكاڵ وابزانم زۆر باشتر چارەسەری كردووە لەوەی كە لیژنەی یاسا خوێندیەوە بە هاوبەشی، لەبەر ئەوەی لیژنەی كشتوكاڵ بە ڕوونی چارەسەری كردووەو وا دەكات لەو یاسایەدا قەرەبوو بكرێنەوە، ئەوەی هاوبەشەكە باس لەوە دەكات شارەوانی بۆ خۆی بەدواداچوون بكات و ڕاپۆرت ئامادە

بکات، لەبەر ئەوە ئەگەر لێرە بڕیاری قەرەبوو کردنەوەکە نەدرێت، بەڕاستی ئەو خەڵکە کێشەکەی چارەسەر نابێت، چونکە خەڵکێکی زۆر هەروەکو باسیان کرد زەویەکە هی خۆیانە بەڵام شارەوانی کردوویەتیە موڵکی خۆی، ئەگەر لێرە نەگوترێت پێویستە قەرەبوو بکرێنەوە، شمولی یاسای ژمارە پێنج ناکات، لە لایەکی ترەوە باس لە شەش مانگ دەکرێت بۆ ئامادە کردنی راپۆرت، بەڕاستی بەپێی ئەو رۆتینەی لە کوردستان هەیە لە بەڕێوە چوونی کارەکان و سەردانی دامودەزگایەکان قەت بە شەش مانگ ناتوانن ئەو کارە ئەنجام بدەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار صباح بوزو هەرکی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سێ تێبینیم هەیە لەسەر ئەو یاسایە، یەکەمیان/ ئێمە ئەو یاسایەمان دەرنەکردووە ژمارە (90) ساڵی 1975، پێم وایە وەکو یاسایەکانی تر دەبوایە بگوترا بوایە (تعدیل تطبیق القانون) هەروەها لە بڕگەی (أ)یش (یحل محلها) ئەو ماددەیە، بەڵام لە نیهایەتی کە دەڵێت (علی ان لا تتجاوز الحدود الواردة في المادة الثانیة) یەعنی دەبوایە باسی کرا بوایە بە تەفسیلی، ماددەی دووەم هەمووی داڕێژرا بوایە، ئەوە یەك.

خاڵی دووەم/ لەگەڵ بۆچوونی لیژنەی شارەوانیم، بەڕاستی ئێمە نابێت لێرە دوو دڵ بین، یاخود لەوەی بترسێین مافی قەرەبوو کردنەوە بۆ ئەو خەڵکانە تەسبیت بکەین، جەنابی وەزیر باسی ئەوەی کرد، کە ئەو یاسایە دەرچووە مەبەستێك لەو مەبەستانە ئەوە بۆ ئینتیقام کردن لەو خەڵکانەی کە تێکەڵی شۆڕش بووینە، یان بووینە پێشمەرگە، باشە بۆ لێرە دوو دڵ بین لەوەی کە ئەو مافەی تەسبیت بکەین، لێرەدا کە ئێمە باس دەکەین وەزارەتی شارەوانی لە ماوەی شەش مانگ دیراسەتێك ئامادە بکات، خۆی صیغەیەکی باشە، بەڵام موەفەق نییە، یەعنی لە رووی قانونی فەقەرەیەك لەناو ماددەیەك ببێتەوە دەڵێت فلان وەزارەت شەش مانگ دیراسەتێك تەقدیم بکات، پێم وایە تەئجیل بکرێت، وەزارەتی کشتوکاڵ خۆیان ئەو دیراساتە ئامادە بکەن، چونکە لە هەمان ئەو قانونە دێتن، هەتا وەزارەتی شارەوانیش ئەگەر بێتو دیراسەتەکە بکات و پێشنیار تەقدیم بکات، دیسان دەبێت تەعدیلی بکەینەوە، باشە با ئێمە ئەو یاسایە دوا بخەین، هەم لیژنەی شارەوانی لەگەڵ وەزارەت و لیژنەی یاسایی پرۆژەیەکی تر تەقدیم بکەن تێرو تەسەل بێت.

خاڵی سییەم/ من نە مەلاکم، نە جوتیارم، بەڵام پێم وایە ئەو یاسایانەی کە دەرچووە وەکو ژمارە (90) ساڵی 1975، یەعنی وەکو کاك رەشاد باسی کرد لە هەندێك لەو یاسایانە نووسراوە (فقط للحکم الذاتي) واتە مەبەستێکیان تێدا بووە، تەنها بۆ تێکدانی سەقامگیری سولەمی ئیجتیماعی کوردستان، هەروەها دروست کردن و قوڵ کردنەوەی ناکۆکی جیاوازی لەناو کۆمەڵگای کوردەواری و کۆمەڵگای کوردستانی، من پێم وا نییە حزبی بەعس یەعنی جوتیاری خۆش ویست بێت و رکی لە مەلاك ببێتەوە، بە پێچەوانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

كاك سواره فەرموو.

بەڕێز سواره محمد امين:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

دەستخۆشی لەو پرۆژەیە دەكەم، بەحەقیقەت بەجوانی وەكو كاك شێروان مەوزوعەكەی روون كردەوەو كاك رەشادیش هەر بەنیسبەت حدودی بەلەدیەوە مەوزوعەكەی باس كرد، بە حەقیقەت ئەمە غەرەزێكی ئینتیقامی بوو، ئینتیقامی لە كێ؟ لەو خەڵكە قەومیەی حەرەكەی كوردی بوو، لەگەڵ حەرەكەی كوردی و تەئیدی حەرەكەی كوردی، هەموو زۆر ناوی پێشمەرگە دەبەن، خەڵك هەمووی بە عام پێشمەرگە نەبوو، بەڵام خەڵك لەگەڵ حەرەكەی كوردی بوو، شریتە حدودیەكان هەر لە خانەقینەوە تا دەگاتە زاخۆ ئەوانەی كە لەگەڵ حكومەت نەبوون، تەئیدی شۆڕش و حەرەكەی كوردیان كرد، حكومەتی بەعس بیری لەوە كردەوە بۆ چارەسەرو ئینتیقامێك، كە وەكو ئینتیقامێك لەو خەڵكە بكاتەوە، هات قانونی ژمارە (90)ی دەركرد، قانونی ژمارە (90)ی دەركرد بەس بە تەنیا بۆ مالیكەكان نەبوو، فەرقی شێخ و ئاغایەكانی نەكرد، فەرقی جوتیارێك و كرێكارێكی نەكرد، هەمووی بە یەك چاو سەیر كرد، بە یەك چاو دوژمن سەیری ئێمەی كردووە، فەرقی مەلای مزگەوتەكان و فەرقی كابرایەكی شوانی كێوەكانی نەكرد، هەتا حەیوانی كێوەكانیش روحمی پێ نەكرد، ئەو قانونە لە پێناوی ئەوە دەرچووە، قانونێكی بە حەقیقەت ئینتیقامی بوو لەگەڵ میللەتی كورد، بەتایبەتی هەر بۆ مەنتیقەی حوكمی زاتی وەكو عەرزم كردن بە درێژایی شریتی حدودی ئەمە ئەوەی لەگەڵ حەرەكەی كوردی بوو، خەڵكێكی تریش هەبوو لەناو شارەكاندا هەر لەگەڵ حەرەكەی كوردی بوو، نەیانتوانی لە شارەكان بمێنێنەوە ئەوانیشی هەر بێ بەش كرد لەو مەوزوعە قانونێكی دەركرد، قانونی رەقەم (90) لە پێشدا قانونی ئیصلاحی زراعی، یان قانونی با بڵێین موڵكداری، هەر كەسێك پێنج ساڵ حەقی تەسەروفی بوو بێت بەبێ نیزاع یەكسەر تاپۆ لەسەری تاپۆ دەكردوو موڵكی سرفی خۆی بوو، بەڵام ئەو خەڵكانەی لەگەڵ حەرەكەی كوردی بوون ئیمانیان هەر بەوە نەبوو، ئیعلانی تەسویەیان لە مەنتیقەی خۆیان نەكرد، ئیعلان تەسویە لە مەنتیقەی شریتی حدودیەكانی بە هیچ نەوع كە ئەرزی دەكرێن نەكراوە، لەبەر وەزعی حەرەكەی كوردی، جا روون كردنەوەیەك لەم بابەتە، جەنابی وەزیر باسی نوقتەیەكی زۆر باشی كرد، كە دەڵێت قەزیەی تەعویز، تەعویز بەس باخەكانی گرتەوە، چونكە لە پێشدا بە قەراری رەقەم (90) موڵكیەتی لە هەموو خەڵك سەندەوە، لە جوتیار، لە خاوەن موڵكەكان چ ئاغا، چ شێخ هەر كەسێكی تر بێت بە عام لێی دەسەندنەوە، تەعویز بەس درا بە باخەكان، تەعویز بە موڵك نەدرا، خەڵكێك ئەگەر دە هەزار دۆنم زەوی هەبێت، زەوی دێمەكاری، یان زەوی بەراو یەك فلس تەعویزی وەر نەگرتووە، چونكە شمولی نەكردووەو بەو قانونە لێی سەندراوەتەوە، بەس تەعویزی باخەكان دراوە هەر بۆ روون كردنەوەیەك جەنابتان بزانن كە حكومەتی بەعس، رژێمی رووخاوی بەعس ئینتیقام و ئەم وەزعە لە میللەتی كوردی كرد بوایە، ئێمەش هیچ نەبێت چاو بەوە بخشێنینەوەو رەحمێك بكەین بەو خەڵكانەی كە لەگەڵ حەرەكەی كوردی بوون، كە ئیمانیان بە حەرەكەی كوردی بووە، چ لە دێهاتەكانمان، چ لە حدودی بەلەدیەی شارەكان، ئەو شارانەی كەوا خەڵك صاحێب موڵك بووە لەناو شارەكانداو، هەر ئەو روون كردنەوەیە من عەرزی جەنابتان دەكەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك شێخەڵلا فەرموو.

بەڕێز شێخ الله ابراهیم شێخ الله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

منیش هەمان پێشنیارم هەیە كە دەڵێت (تعدل المادة الثانیة) بە من ئەو قەرارە هەر دەبێت ئیلغا بكرێتەوە، پێویستە ئەو قەرارە ئیلغا بكرێتەوە، بەڵام دەربارەی فەقەرە (ج) من مولاحەزەم هەیە پێم وایە ئێمە شتێكی چاكمان كردووە، كە ئەوەمان لابردووە، دەمانەوێت هەر یاساییەك كە دەریدەكەین چارەسەری كێشەی پێ بكەین، چارەسەری شتێكی بكەین كە خەڵكێك غەدری لێ كراوەو حەقی خوراوە حەقەكەی بۆ بگەڕێتەوە، من پێم وا نییە ئەو فەقەرە سێیەی لیژنەی یاسایی و كشتوكاڵ كە دیاری دەكەن بەلەدیە تا شەش مانگی تر شتێك ئامادە بكات و چارەسەری ئەو وەزعەی بكات، پێم وایە دەبێت ئەو فەقەرەیە ئیلغا بكرێتەوەو لە جێی شتێكی وا دابرێژین بۆ ئەو كەسانەی كە فیعلەن بە مەغدوری دەزانین، بەناوی پێشمەرگە غەدری لێ كراوەو حەقی لێ خوراوە، ئەوانەش پێم وا نییە، ئەوانە هەمووی لە سنووری شارەوانیەكاندا ئەوەندە شتێكی زۆر نییە، ئێمە ئەوەندە لێی بترسێین كە نەتوانین تەعویزەكەی بدەینەوە، ئەگەر بەڕێزتان ماوەم بدەن فەقەرەی یەكەم لە قەراری مەجلیس قیادەی سەورە بۆ بەڕێزتان دەخوێنمەوە، بۆ ئەوەی پتر هەموو برایانی پەرلەمان بە تەواوی تێ بگەن كە ئەو زەوی و زارانە چۆن زەفت كراون:

(اولاً/ تتولى وزارة الزراعة والاصلاح الزراعي ادارة واستغلال الاراضي الزراعية العائدة للاشخاص الخاضعين وغير الخاضعين باحكام قانون الاصلاح الزراعي الواقعة في منطقة الحكم الذاتي، الذين امتنعوا عن زراعتها او التحقوا بالعصاة) ئەمەش لێرە مەبەستی ئەساسیەكەمان لێرە ئەوانەنە كە پێیان گوتراوە عوسات، ئەو عوساتانە حەق وایە لێرە ئێمە شتێكی ئەوەندە گران نییە ئیلزامی وەزارەتی بەلەدیات بكەین، فیعلەن ئەوانە حەقی تەسەروفیان هەبووە، لەو وەختەی كە پێشمەرگە بووینەو لە دەرەوە بووینە، نەیانتوانیوە بێن حازر ببن وەكو هەموو خەڵكانی تر ئەو حەقەیان پێ بدرێتەوە، ئەوی تریش لە فەقەرەی یەك و دوو ئێمە هەموو رەئیمان لەگەڵە، پێمان وایە شتێكی باشیان كردووە، بەڵام ئەوەی كە بە غموزی دەزانین ئەو فەقەرەیە كە دانراوە بۆ چارەسەری ئەو فەقەرە (ج)ی، بەڵام پێم وایە زۆر باش نییە، وەكو پێویست چارەسەری ئەو كێشەیە ناكات، من تەئیدی رەئی لیژنەی شارەوانی دەكەم، پێویستە ئێمە لێرە شتێك بكەین بۆ ئەو خەڵكە مەغدورەی، نەك ماوە بدەین دیسان شەش مانگی تر، ئایا دەكرێت، یان ناكرێت، ئەوە شتێكی ترە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك عادل فەرموو.

بەڕێز عادل محمد امین:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەگەر ئێمە بچینەوە مێژووی زەوی لە عێراق بەتایبەتی لە كوردستان، بەڕاستی لە سەردەمی سۆمەر و بابلی و ساسانی بێتەوە بۆ سەردەمی ئیسلام، ئەوجا عوسمانی، ئینجا ئینگلیز، ئەوجا پاشایەتی لەعێراقدا، بەڕاستی كێشەیەكی دوورو درێژو فراوانی بەجێ هێشتووە، تاوەكو بگاتە سەردەمی با بڵێین سەورەی چواردەی تەموزو ئەوە، یەعنی من تەئیدی مام خورشید دەكەم، ئێمە پێویستە بۆ چارەسەر كردنی ئەو كێشە ئاڵۆزانەی كشتوكاڵ دوای دیراسەیەكی ورد قانونێكی تایبەت بە چارەسەر كردنی هەموو كێشە كشتوكاڵیەكانمان هەبێت، بەڕاستی ئەمە پینەیە، من بۆ خۆم رەئیسی وەحدەی ئیداری بوومە، رەنگە سێ

سەد، چوار سەد كێشەی كشتوكاڵیم بینووە، كە ئێمە سەرۆكی ئەو لیژنانە هەیە، بەڕاستی هەندێك جار لەنێوان جوتیار و جوتیار، هەندێك جار لە نێوان جوتیارو مەلاك، كە بەڕاستی هەندێك كێشەی ئاڵۆز ئەوە بووە، پێم وایە ئێمەش نەمانتوانیوە چارەسەری زۆریان بكەین، زۆرێكیان بێ چارەسەر ماوەتەوە، ئەوانە لەبەر ئەوەی قانونێكی موەحەد نەبووە، هەندێك لە ناوچەكانی كوردستان تا ئێستا قانونی 117ی ساڵی 1970 جێ بەجێ دەكرێت، هەندێكی قانونی 90ی ساڵی 1975 جێ بەجێ دەكرێت، بۆیە ئێمە پێویستە بەڕاستی قانونێكمان هەبێت بۆ چارەسەر كردنی ئەو كێشانە، سەبارەت بەو پرۆژە یاساییە ئەگەر باس لەوە دەكرێت بەهۆی شۆڕشی كوردەوە هەندێك كەس زەوی زراعیان لێ وەرگیراوەتەوە، بڕیارێك هەیە لەو پەرلەمانە هەر كەسێك بەهۆی شۆڕشی كوردەوە، ئەگەر زەوی، خانوو هەر شتێكی لێ وەرگیراوەتەوە، بۆی دەگەڕێننەوە، وەكو مام خورشید ئیشارەی پێدا، پێم وایە رەنگە چارەسەرێكی ئەوە بكات، سەبارەت بە ئەو زەویانەی كە دەكەوێتە ناو سنووری شارەوانی، ئێمە لە بڕیاری پێنجی 2007، ئەویش دیسان چارەسەری ئەو كێشەیەمان بۆ دەكات، ئەگەر هەر سوور بین لەسەر ئەم پرۆژەیە بڕوات، من تۆزێك مولاحەزەی قانونیم هەیە دەڵێت (كل من ادعى حق التصرف في ارض اميرية) حەقی تەسەروف خۆی لە قانوندا حەقێكی عەینییە، ئەسڵیە بە قانون تەسبیت دەكرێت، یەعنی حەقە ئێمە ئەو وشەیە بگۆڕین بە ئیستیغلال، یان بە ناوێكی تر، چونكە لەبەر ئەوەی كە تۆ گوتت حەقی تەسەروفی هەیە بە قانون بۆی تەسبیت كراوە، ئینجا سەبارەت بە زەوی ئەمیرییە، زەوی ئەمیرییە بەپێی قانون ژمارە (53) تەصنیفی هەرچی زەوی زراعی هەیە لە عێراق لە ساڵی 1976 یەكلا كراوەتەوە، ئەرزی ئەمیرییە كراوەتە سێ بەشەوە، ئەمیریەی سرف، ئەمیریەی موفەوەزە بە تاپۆ، ئەمیرییەی تاپۆ بە لەزمە، یەعنی پێویستە لێرە كە دەڵێت ئەرزی ئەمیرییە، كام ئەمیرییە؟ ئەمیرییەی سرف، ئەوە ئاماژەی پێ بدرێت، ئەگەر لێی سەندراوەتەوەو موفەوەزە بە تاپۆ، یان بە لەزمە بووە، ئەوە بابەتێكی ترە، ئینجا لێرە ئاماژە بە قانونی ئیصلاحی زراعی بكرێ، پێویستە ئاماژە بە ژمارەی قانونەكە بدرێت لێرە لە پرۆژەكە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك عوسمان ئەحمەد فەرموو.

بەڕێز عثمان احمد حمد امین:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

سەرەتا كاك شێروان تەوزیحێكی باشیدا، بەلام بەڕاستی ئەوەی كە مام رەشاد باسی كردو جەنابی وەزیری زراعە تەوزیحیدا، من وای لێ حاڵی دەبم ئێستا باسی ئەو گرفتانە دەكرێت، ئەو زەویانەی كەوتونەتە سنووری شارەوانیەكان و دەیانەوێت چارەسەریان بكەن، یاخود تەعویزیان پێ بدرێت، ئەوە بەڕاستی باسی زەوی بوو كە كاك باپیر كاملا بەتایبەتی لە مەنتیقەی پشدەر كە ئێمەش شارەزاین زۆرتر، من وا دەزانم ئەگەر پەرلەمان و حكومەتی هەرێم بتوانن یاساییەكی وا دەركەن و گرفتی زەوی و زار لە كوردستان چارەسەر بكات، دەبێت بە دڵ خۆشیەوە بزانین، كەوا دەستكەوتێكی گەورەی مێژوویی بۆ پەرلەمان و بۆ حكومەتی هەرێمی كوردستان تۆمار دەكرێت، لەگەڵ دەستكەوتە مێژووییە گەورەكانی دیكە، بەلام ئەگەر لەو دانیشتنەو لەو یاسایەی دەردەكرێت، چارەسەری تەنها ئەو زەوییە زراعیانە بێت كە كەوتونەتە

سنووری شارەوانیەکان، بەڕاستی دەتوانین بڵێین یاسایەکی بۆ دەردەکرێت و چارەسەری بۆ دەکرێت، چونکە ئێمە لە کوردستاندا ئەوەی کە برادەران باسیان کرد، کۆمەڵێك قانونی جیا دەرکراوە تا ساڵی 1975، مەسەلەن تا ساڵی 1995 کۆمەڵێك شت دەرچووە، ئەگەر لە ساڵی 1953وە بەرەو سەرەوە تر کاتی قەراری تەسویەو مەساح کراوە، ئەو تەسویەو مەساحە گرفتی زۆری زەوی بەجۆرێك خەڵکی گرفتار کرد، کەوا کێشەیەکی چینایەتی زۆر گەورە دروست بوو، ئەو کێشە چینایەتە دوای تەسویەو مەساح، من لە مەنتیقەی پشدەر شارەزام، یەعنی گەیشتە رادەیەك کەوا کوردستان شاهێدە ئەو حاڵەتە لە پشدەر روویدا، ئێستا زۆر گوند لە پشتدەر ئاوەدان نەبۆتەوە، لەوە نییە کە خەڵك گوندەکەی خۆی خۆش ناوێت و زەوی و زارەکەی خۆی خۆش ناوێت و زراعەی خۆش ناوێت، لەبەر ئەوەی لا یەزال خەڵك گرفتارە بە نیزاع و مەشاکیل، بەڕاستی پەرلەمانی کوردستان کە یاسایەکی چارەسەرسازو لە ریشەوە یاساییەك دەربکات بە هاوکاری لەگەڵ حکومەتی هەرێمی کوردستان و شارەزایانی ئەو بوارە موعەقدە، بەڕاستی یەعنی جێگەی خۆیەتی کەوا زۆر بە جددی مەوزوعەکە وەربگیرێت، چونکە بەڕاستی ساڵی 1975 کە قەرار 90 دەرکرا، دیسان گرفتێکی تری ئیزافە کرد لەسەر گرفتەکان، بەشێکی چارەسەر کرد، بەشێکی تری کێشەی تری دروست کرد، ئێستا پێویستە پەرلەمانی زۆر بە جددی لە ئایندەدا لە بیری ئەوەدا بێت یاسایەکی گشتگیر دەربکات، بۆ ئەوەی گرفتی زەوی و زار چارەسەر بکات لە کوردستان، نەك گرفتێکی جوزئی ئەوەی دەکەوێتە سنووری شارەوانییەکانەوە، بۆ ئەوەی خەڵك دڵی بە زەوی و زاری خۆی خۆش بێت، بۆ ئەوەی لە قەرارو قانونی تەسویەو مەساح وەختی خۆی ئەو زەویانەی کەوا نیزاعیان لەسەر بووەو چارەسەر نەبوون لە نەتیجەدا بوونە ئەمیری، دیسان گرفتێکی تر ئیزافە بووە، ئەو دوو تەرەفەی کەوا بۆتە ئەمیری هەردووك، دوو تەرەف خۆیان بە صاحێبی ئەمیری موڵك دەزانن، لەو سەریشەوە حکومەت خۆیان بە خاوەن موڵك دەزانن، ئێستا گرفتەکان بە موعەقدی ماوەتەوە، لەبەر ئەوە داوا دەکەم لە پەرلەمانی بەڕێزی کوردستان کەوا لە بیری دانانی یاسایەك بێت، یاسایەکی گشتگیر، بۆ چارەسەر کردنی زەوی و زاری زراعی لە هەموو کوردستاندا، ئەو کاتە دەزانین کەوا چ مەفخەرەو شانازییەك بۆ پەرلەمانی کوردستان و حکومەتی هەرێمی کوردستان دەردەچێت و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك غەفور فەرموو.

بەڕێز غفور طاهر سعید مەخموری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەنیسبەت یاسای ژمارە (90) ئێمە دەبێت بزانین کە چ کاتێك ئەو یاسایە دەرچووە، ئەو یاسایە لە ساڵی 1975 دەرچووە، لە کاتێك کە دوای نیسکۆی شۆڕش دەرچووە، وەختێك بووە بۆ ئەوەی ئەو ناوچانە هەر هەمووی لە خەڵك چۆڵ بکرێت و رەهەندی نەتەوەیی، ئەبعادی قەومی لە بەینی پارچەکانی تری کوردستان نەمێنێتن، ئەو پەیوەندییە کۆمەڵایەتیەی کە لەنێوان بەشێکی کوردستان و بەشێکی تری هەبووە نەمێنێت و لە هەمان کاتدا شوێنی حەوانەوەی پێشمەرگەش نەمێنێت و ئەوەی پێشمەرگەش بووە تێیدا زەرەرمەند بێت بەپێی ئەویاسایە، ئەو یاسایەش بەناوی (قانون تنظیم الملکیة الزراعیة في منطقة کوردستان للحکم الذاتي) یەعنی تایبەت بەو ناوچەیە بووە، بۆ شوێنی تر نەبووە، هەم بۆ قول کردنەوەی کێشەی ناوخۆیی، هەم بۆ دابڕینی زیاتری بەشەکانی کوردستان لەیەکتر، دواتر ئێمە دەبێت تێبینی ئەوە بکەین لە سوریاش یاساییەك لەو شێوەیە هەیە، کە حیزامی ئەمنی دروست دەکات بە درێژایی سنووری

رۆژئاواو لەگەڵ باشووری کوردستان، ئەو نیزامە لەوێ ئەوەی دێت لێرەش هەستان ئەو یاسایەیان پیادە کردەوە، کە بە درێژایی پازدە تا بیست کیلۆ مەتر کوردیان لەسەر سنوورەکان لابرد، عەشیرەتی عەرەبیان هێنا ئەو ناوچانە، ئەو ناوچانە هەوڵیاندا لە باشوور دایببڕن، ئەوە بوو بە درێژایی سنوورەکانی کوردستانیش ئەو یاسایەش هاتە پێشی، هەم ئەو ناوچانە لە خەڵك چۆڵ بکرێت، هەم ئەو دەورە نەتەوەییەش نەمێنێت لەناو پارچەکانی کوردستان، ئەوە یەك.

دووش/ ئەوەی کە تەماشا دەکەین ئێمە بەپێی ئەو یاسایە کێشەیەکی زۆرتر دروست بووە، کێشەکە هەر ئەوە نییە، کە ئەوانەی کەوتبێتە زیمنی سنووری شارەوانیەکان، نەخێر کێشەکە کە تەماشای دەکەین جگە لە ناوچە سنووریەکان، کۆمەڵێك ناوچەی تر بەتایبەت مەنتیقەی مەخمور، مەنتیقەی قەراج، گوێر، کەندیناوە، ئەوە خاکەکەی هەر رۆیشتووە، بەپێی ئەو یاسایە حکومەت هەمووی دەستی بەسەر داگرتووەو بەشێکی بەبەر شەریکەی نەوت کەوتووە، بەشێکی عەرەبی هێنراوەتە سەری، یەعنی بەڕاستی ئەو یاسایە هەوڵێکە بۆ چارەسەر کردنی کێشەیەکی بچووك، یەعنی چارەسەرێکی ریشەیی کێشەی زەوی و زاری کشتوکاڵی، یاخود زەوی و زاری موڵك ناکات لە کوردستان، منیش لەگەڵ رەئی ئەو بەڕێزانەدام کە باسیان کرد یاساییەکی گشتگیر دەربکرێت، ئەو یاسا گشتگیرە بتوانرێتن بەپێی ئەو یاسایانە هەر هەمووی دیراسەتی بکرێتن بە سوود وەرگرتن لە یاسای وڵاتانی تریش، ئێمە یاسایەکمان هەبێت، یەعنی چارەسەرێکی بنەڕەتی کێشەکەمان بۆ بکاتن، لەگەڵ ئەوەشدا ئەو یاسایە کە ئێمە وەکو بڕیارێك دەمانەوێت دەریبکەین لێرەدا، بڕیارە لێرە نووسراوە، نەك یاسا، تەعدیل کردنی ماددەی هەشتی یاسایەکەیە، حاڵەتێکی دیاری کراوە، من لەگەڵ ئەوەدام کە لە پەرلەمانی کوردستان ئێمە ئەوە دەربکەین، لاریمان نەبێت لەسەر ئەو مەسەلەیە، من تەئیدی لیژنەی یاساییش دەکەم لەو رووەوە، با دەربچێت و چارەسەری ئەو گرفتە بکات، ئەوەی کە باسی دەکەین بۆ داهاتوو، لە داهاتووی نزیك لیژنە تایبەتمەندەکان و ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان هەموو لایەك کار بکەین لەگەڵ شارەزایانی تر لە دەرەوەی پەرلەمان ئەو یاسایە گشتگیرەش دابنێین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

راستە یاسایەکی گشتگیر بۆ بواری کشتوکاڵ زۆر پێویستە، بەڵام ئەوەش لە ئەهمیەتی ئەو پرۆژە یاسایە کەم ناکاتەوە، کە ئێستا لەبەر دەستمان دایەو چارەسەری کێشە قەیرانێکی گەورەی زەوی و زار دەکات لە کوردستان، بەتایبەتی لەناوچە سنووریەکان پشت دائیرەی ئەمنی کە رژێم کاتی خۆی پێی دەگوت، ئەو ناوچانە بەتایبەتی گوند نیشینەکان دەیان ساڵە، سەدان ساڵە لەسەر ئەو زەویانە بووە، من باوکم موالیدی 1916یە لەسەر ئەو زەویەی کە ئێستا لەسەرە لە دایك بووە، هەموو خەڵك دەڵێن بە شان و ملی خۆی ئەو شاخانەی شکاندووەو کردوویەتییە پارچە زەوی خۆی، ئێستا کە بۆی کراوەتە ئەمیری، ئێستا ئێمە هەنگاوێك بۆی دەچینە پێش حەقی تەسەروف دەدەینێ، کە بەڕاستی حەقی تاپۆی هەیە، من لەو رووەوە پشتگیری قسەکانی کاك باپیر دەکەم، کە ئەو جۆرە زەویانە ماوەیەکی یەکجار زۆرە کەسێك هیچ نیزاعێکی

لەسـەر نییـەو تەسـەروفی پـێ دەکات و لەسـەری ماوەتـەوە، تـاپۆ بکرێـت لەسـەری، نـەك حـەقی تەسـەروفی بدرێتێ، ئەمە لە لایەك. لە لایەکی تر، لـەو بڕگـە پێشـنیار کـراوەی کـە هـەردوو لیژنـە ئیتیفاقیـان لەسـەر کـردووەو دەستخۆشـیان لـێ دەکـەم، ئیلتیزامێـك دەخەنـە سـەر وەزارەتـی شـارەوانی بـێ ئـەوەی وەزیـری شارەوانیش لێرە حازر بێت، ئایا دەتوانێت لە خیلالی شەش مانگ ئەو کارە گرنگە ئەنجام بـدات، ئـەو مافـە بگەڕێنێتەوە بۆ خاوەن مافـەکان، مـن گومـانم هەیـە لـە جـێ بـەجێ بـوونی شـتێکی باشـە، ئەگـەر وەزیـری شارەوانی حازر بوایە، لەوانەیە باشترە بتوانرا بوایە دیراسەی بکرێتن. لە لایەکی تـر، سـەبارەت بـە بڕگـەی (أ) کە دەڵێت هەر کەسێك گوتی مافی تەسەروفم هەیە، ئەوجا مافەکەی بۆ دەگەڕێتەوە، بۆ ئـەوە مافـە ئـەو کاتە بگەڕێتەوە کە داوای بکات، نەخێر ئێمە ئەسڵەن لە قانونەکەی دەڵێین، هەموو ئەو زەویانە مافەکانیان بۆ دەگەڕێتەوە، پێویست بەوە ناکات تەحریکی دەعوا بکرێت و داوای بکـات، کـە کەسـێك بێـت داوای بکـات، نەخێر هەموو ئەو زەویانە کە کەسێك هەیە تەسەروفی تیا دەکات بێ ئەوەی داوایشی بکاتن لیژنەی زراعـی پێی هەڵستێت و بەخۆی بەدوای دابچێت و مافەکەیان بۆ بگەڕێنێتەوەو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تەنیا مولاحەزە ئەویش ئەوەیە وەزیری شارەوانی دەبوایە حازر بێت، بـەس لەگـەڵ ئەوەشـدا پێشـی بێینـە ناو هۆڵی کۆبوونەوە، ئەو پێشنیارە جەنابی وەزیری کشتوکاڵ بـە تەلـەفۆن لەگـەڵی کـردو بـۆی بـاس کـردو ئەویش پێی باش بوو، ئەگینا مولاحەزەکەت راست بوو هەر بۆ مەعلومات، کاك کەریم فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تێبینیەکانی من کاك خەلیل و کاك سەردار کردیان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، کاك دیلمان فەرموو.

بەڕێز محمد احمد صالح(دیلمان ئامێدی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لە ماددەی یەعنی ئەوەلـەن ئیستیسـنائەکان کـە سـێنە لەسـەر سـێیەم قسـەم هەیـە، (الاراضي المغروسـة بالأشـجار لـمدة لاتقـل عـن (10) سـنوات)، تەبعـەن جـەوهری ئـەو یاسـایە بـۆ ئـەو ناوچـانەیە کـە تەسـویە نەگەیشتێ، یان ئەوانەنە کە نە تاپۆیە، نە هیچ موستەمسەکاتی قانونی هەیە، یان بە تەعامولی زراعی کـار پێ نەکردیە، ئەو ناوچانە تا ئێستاش زۆربەیان خەڵك نەگەڕاوەتەوە بۆ ئـەوە، بەتایبـەت گونـدەکان ئەگـەر ناوچـەی وەرگـرین هـەمووی نەگەڕاونەتـەوە، چـونکە هـەموو سـاڵێك تۆپبارانـەو قەسـفەو خـەلکیش ئـەو زراعەتە خۆیان بە دە ساڵ مەغروس نییە.

دوو/ هەندێك عالەم زەوی هەیە تەغیری سرف بوویە، یەعنی پاش ساڵی 2004 خـەڵکێك هـاتووە کـە ئـەو دارە کۆنە قەتعی کردووەو دارێکی نوێ داناوە، ئەوەش عومری دە ساڵ نییە.

سێ/ زەویەك هەیە كە ئەسڵەن بە داروبار زراعە نابێتن، حبوبەو مولكی خۆیەتی، ئیتر نازانم ئەو سێ خاڵانە كە مەشمولی ئەوە دە ساڵە ناكەن، ئەو تەعویزە بۆی دەبێت، یان بۆی تاپۆ دەبێت، یان دەبێتە مولكی تەسەروف.

خاڵێكی تر، فیعلەن ئەوەی مولكی سرف مەنتیقەی ئامێدی هەمووی تا ئێستا كەسێك نییە عەقدی لەگەڵ زراعە كرد بێت، تاكو مومارەسەی زراعی لە عاردی خۆی كرد بێت باوو باپیرەكان یەعنی بە هەزاران ساڵە لەسەر ئەو عاردەنە، هیچ تەعامولێكی زراعە نییە، ئەمە موفتەرەزە یەكسەر بۆیان تاپۆ ببێت و دروست بێت.

چوار/ من لەگەڵ ئەو رەئیەمە كە لیژنەی زراعی دروست ببن، تایبەت بن بە تەنفیزی ئەو قانونە لە جیاتی ئەوە وەزارەتی بەلەدیات هەتا مەشروعەكە تەقدیم بكات بۆ شەش مانگ لیژنەی زراعی دەست بە كارەكان بكەن و تەسویەی عاردەكە ئەوە ئەساسی تر دەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

دوا كەس كاك دكتۆر كەمال فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.كەمال كەركووكی):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەك لە لای هەمووان ئاشكرایە، كە رژێمی دیكتاتۆری هەر یاسایەكی دەركردووە بەتایبەت لە كوردستان دژ بە مافی مرۆڤ و بە خەڵكی كوردستان بووە، بۆیە ئەو یاسایانە هیچ ئەساسێكی نییە بۆ ئێمە، هیچ ئەساسێكی نییە كە ئەمرۆ پابەند بین لەسەری، كە خزمەتی میللەتەكەمان بكات، بۆیە لە دەستووری عێراقی دائیمی ماددەی سی و سێ ئیشارەتی بەوە كردووە كە دەڵێت موڵك هی خاوەن موڵكە دەتوانێت تەسەروفی پێ بكات، ئەو رژێمە ئەو موڵكانەی بە ئارەزووی خۆی دەستكاری كرد، ئینجا ئەوانەی تریش كە تاپۆشیان نەبوو بە سەدان ساڵ لە دەست كەسوكاریان بوو، لەبەر ئەوە لیژنەیەك پێك هێنرا بە ماددەی (136) لە دەستووری عێراقی دائیم، كە دەڵێت هەیئەی دەعاوی موڵكیە، هەیئەی كێشەی موڵكداری ئەمە چارەسەری ئەو كارانە بكات بۆ قەرەبوو كردنەوەیان لە میزانیەی دەوڵەت، نەك لە میزانیەی هەرێمەكان، هەر كەسێك زەرەرمەند بووە لەناو سنوورەكانی گشتی عێراق بیزیمنیها هەرێمی كوردستان، ئەو خەڵكانە مافی ئەوەیان هەیە ئەو زەرەرانەی بەو مێژووە لێیان كەوتووە وەریبگرنەوە، بۆیە واجبە لەسەر حكومەتی هەرێمی كوردستان بەدواداچوونی ئەو كارە بكاتن بۆ بەدەست هێنانی مافی ئەو خەڵكە بە قەرەبوو كردنەوە، ئەوە ئەركی حكومەتی هەرێمی كوردستانە، لیژنەی نیزاعاتی موڵكی لە هەموو شارەكان هەیە، لەوەیە زۆر لە هاووڵاتیانی ئێمە هێشتا موڕاجەعەتی ئەو شوێنانەیان نەكرد بێت، بۆ چۆنیەتی تەعامول لەگەڵ ئەو زەویانەو لەگەڵ ئەو واقیعەتەی ئەمڕۆ هەیە، حكومەتی هەرێمی كوردستان پرۆژە یاسایەكی كامل ئامادە بكات لەم پەرلەمانە بڕیاری لەسەر بدرێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، زۆر رەئی تەرح كرا، ژمارەیەك لە ئەندامانی پەرلەمان ئاماژەیان بەوە كرد كە دەبێت یاساییەكی فراوان دەربچێت موعالەجەی هەموو لایەنەكان بكاتن لە مەسەلەی زەوی، كە پەیوەندی بە

زۆرینەی خەڵکی کوردستانەوە هەیە، ئینجا داوا لە جەنابی وەزیری کشتوکاڵ دەکەم کە بە بایەخەوە ئەوەی وەربگرێتن و دیراسەتی بکاتن، بۆ ئەوەی بگەینە ئەوەی یاساییەکی باشترمان هەبێت، بۆ چارەسەر کردنی هەموو ئەو کێشانەی کە رووبەڕووی کشتوکاڵ دەبنەوە.

دوو/ مەسەلەی گرنگ لەو مەوزوعە کە دێتە پێشەوە لەوانەی کە جەنابی وەزیر خۆی وەڵامی دەداتەوە، نوقتەیەکی جەوهەریە ئەویش خاڵی (ج)ە، خاڵی (ج)ەکە لە پرۆژەی حکومەتدا هاتووە دەڵێت تەسجیل بکرێت بە موڵکی دەوڵەت، یەعنی بۆ بەلەدییە، لە لیژنەی یاسایی و لیژنەی کشتوکاڵ بیدایەتەکەی ئەوەیان بوو کە دەبێت قەرەبوو بکرێنەوە، ئەوانەی کە تاپۆ کراون، لیژنەی شارەوانیش هەروا، جەنابی وەزیر تەفسیلێکی دا، من ئێستاش داوای دەکەم دووبارەی بکاتەوە، لەبەر ئەوەی کۆسپەکانی دێنە پێش، ئەگەر بێتو ئەو فەقەرەیە بەو شێوەیە تۆمار بکرێت، قەرەبوو کردنەکە بێ دیراسەت کردن کێشەکان ئاڵۆزە، هەندێك جێگا هەیە تاپۆی نییە، هەندێك جێگا هەیە هەر بە قسە موڵکی بووە، بۆ شارەوانی کێشەیەکی گەورە دەبێتن، پێویستی بەوە هەیە دیراسەت بکاتن و ئەو جۆرە ئەرزانەی کە هەیە لە سنووری شارەوانیەکان چینە؟ دیراسەت بکاتن و بۆ ئەوەی ئەم پرۆژەیە دوا نەکەوێتن لەبەر ئەو دیراسەتە، ئێمە هەردوو لیژنەکە لەگەڵ جەنابی وەزیر، لەگەڵ جەنابی وەزیری شارەوانی بە تەلەفۆن وامان بە باش زانی ئەو پرۆژەیە ئیقرار بکرێت وەکو ئیقتیراح کراوە لەلایەن هەردوو لیژنەوە، هەروەها لیژنەی شارەوانیش پشتگیری لە فەقەرەی یەکەم و دووەم دەکاتن، بۆ ئەوەی رانەگیرێتن، ئەو موقتەرەحە هاتە پێشەوە شەش مانگێك مەجال بدرێت بە وەزارەتی شارەوانی دیراسەتێك تەقدیم بکاتن بۆ ئەو شوێنانە، جەنابی وەزیر ئاماژەی پێ کرد دەرەوەی شارەوانی نییە، سنووری شارەوانییەکانە، بە تەئکید پاش دیراسەت کردنەکە قەرەبوو کردنەوەکە دەبێت بکرێت، بەڵام لەبەر رۆشنایی موقتەرەحێکی مەلموس کە دیراسەت کراوە بۆ ئەوەی قانونەکە کە دەردەچێت، یاخود بڕیاری قەرەبوو کردنەوەکە دەردەچێت روون بێتن و قابیلی تەفسیر نەبێتن، قابیلی جێ بەجێ کردنیش بێتن، لەگەڵ ئەو مولاحەزەیەی ئەندامێکی پەرلەمانی بەڕێز دای کە دەبێت شەش مانگەکە یەعنی بڵێین (مده اقصاها)، بۆ ئەوەی نەڵێتن وەختمان هەیە، لە ئێستاوە دەست پێ بکاتن، مومکینە بە مانگێك تەواوی بکاتن، ئەوجا لەبەر رۆشنایی ئەو دیراسەتە پرۆژەیەك دەنێرێت بۆ ئێمە، بۆ قەرەبوو کردنەوەکەی، من داوا لە جەنابی وەزیر دەکەم هەندێك مولاحەزات هەیە پەیوەندی بە وەزارەتەوە هەیە، ئەگەر روون کردنەوەیەك بداتن لەسەر ئەو مولاحەزاتانە فەرموو.

بەڕێز عبدالعزیز طیب/ وەزیری کشتوکاڵ:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من بە حەقیقەت دەربارەی یاسایەکی شامل دەربکەین، تەبعەن ئێمە هەموومان دەزانین دوو یاسا هەیە لە عێراق کاری پێ دەکەن، یاسای 117 لەساڵی 1970، یاسای ژمارە (90) لە ساڵی 1975 بووە، ئەمە هەموو عێراق دەگرێتەوە پشتی تایبەتمەندیەکدا بە کوردستان قانونی (90) لە ساڵی 1975، ئەمە بە حەقیقەت دوو غەرەزی تێدا هەیە، یەعنی هەندێك جار جانبی ئیجابی تێدا هەیە، جانبی سلبیشی تێدا هەیە، قانونی 90 ئێمە تەقدیریمان کردووە لە نەتیجەی کۆنفرانسات هاتە دیراسات، لە قانونی 90

ماددەی هەشت موشکیلە هەیە، کە تابعێکی سیاسی تێدا هەیە، خصوصەن ئەو مەنتیقانەی کە ئێمە ئیشارەتمان پێداوە، وەکو ئیشکالی دروست کردووە، من تەسەور دەکەم بەو قانونە، قانونی ئەو مەشروعەی ئێمە هی وەزارەتی کشتوکاڵ ئەسڵە، دوای ئەوە مولاحەزەیەك هات گوتی ئەوە تەبعەن لە زیمنی ئەوان موشکیلەی بەلەدیەش هاتە ناوی، کەواتە ئەو فەقەرەیە ئیزافە کرا فەقەرەی (ج) هاتە ئیزافە کرن، لێرە موناقەشەمان کرد کو ئەو فەقەرە (ج)ە لێرە دەربێنین، چونکە ئەوانە دیراسەیەکی شاملتری پێ دەوێت، چونکە کێشەیەکی فراوانترە، هەندێك حاڵەت بووینە تەعویزی خۆی وەرگرتووە، ئان تابعی زراعی نەماوەو بینایەشی لەسەر دروست کراون، یەعنی لە هەر مەنتیقەیەك ئیحتیمالە خصوصیەتی تایبەتی خۆی هەبێت، لەبەر ئەوە ئێمە تووشی کێشە نەبین و تووشی ئیشکالات نەبین، رەئی بۆ ئەوە من پەسند دەکەم لەگەڵ وەزارەتی شارەوانی باسمان کرد کو ئەم ماددەیە دەبێتە موئەجەل بۆ شەش مانگ، بۆ ئەوەی دیراسەیەکی شامل و تێرو تەسەل بێنێت بۆ پەرلەمان، ئینجا بە موجیبی عەینی قەوانین ئێمە رەفتار لەگەڵی بکەین، یەعنی بە تەسەوری من ئەمە باشترە کو بێن ئێمە قانونێك دەربکەین دوای ئەوە کێشە دروست دەبێت، چونکە لە ئەسڵدا وەکو من گوتم قانونەکە، مەشروعەکە هی وەزارەتی کشتوکاڵ بوو کە فەقەرەی یەکەم و دووەم، من تەسەور دەکەم فەقەرەی یەکەم و دووەم لە 95٪ کێشەکە چارەسەر دەکات، من لەگەڵ ئەوە نیمە ئەمە تەئجیل بکرێت هەتا شەش مانگی تر دیراسەت بکرێت، نەخێر لە 95٪ ئێمە عیلاجی بکەین، تاکو ئێمە لەو مەوقیفە نەبین کو ئەگەر ئێمە ناتوانین 100٪ چارەسەر بکەین، با ئێمە هیچ چارەسەر نەکەین، نەخێر لە 100٪ ناتوانین، با ئێمە لە 95٪ چارەسەر بکەین، من لەگەڵ ئەوەمە ئەو مەشروعە بەو شێوەیە بێت، من دڵنیاشم لە خیلالی شەش مانگ کیفایەتە بۆ ئەوەی موقتەرەحاتی مەلموس و رێك و پێك و دیراسەیەکی شامل بێتە بەر دەستی جەنابتان، زۆر مەسائیل هاتنە بەحس کرن باسی قانونی شامل، یەعنی قانونێکی شامل فیعلەن من لەگەڵ جەنابتانم کە فیعلەن پێویستی بە گۆڕانکارییە، بەس گۆڕانکاری جەزری، دوو شتی زۆر زۆر سەرەکی هەیە کێشەی ئەرازی، ئەوەی تەسویەیە بە ئەو مەشروعە چارەسەر دەکرێت.

دوو/ مەسەلەی عقودە، کێشەیەکی گەورە مەسەلەی عقودە، مەسەلەی عقودیش مەشروعێك لە کۆنفرانسێك لە لیژنەی زراعیش لە کۆنفرانسی ئەرازی حازر بوو، ئێمە موناقەشەمان کردو لیژنەی قانونیش تێدا حازر بوو، ئێمە موناقەشەمان کردو ئێستا مەشروعێکە لە ئەنجومەنی وەزیران دەرباز بوویە هاتیە بەرەو پەرلەمان، ئومێد دەکەم کو ئەوەش خیلالی فەترەی ماوەی بێت ئەم مەشروعەش دەرباز ببێت، من تەسەور دەکەم کێشەی هەرە سەرەکی هی جوتیارەکان، هی مولکیەت، هی ئەرازی بەو هەردوو مەشروعە چارەسەر کرد، ئێمە خەریك دەبین بۆ ئەوەی لەسەر تەفاسیل دانیشین، جارێکی تر باسی مەسەلەی ئیتفا هاتە کرن، تەبعەن من ناتوانم تەرکیز لەسەر ناوەکان بکەم، بەس باسی هەندێك شوێن هاتە کرن کو مونشەئات لەسەری دروست بووینە، نە ئەوی ئێستا کە تەسویەی لەسەر دەکرێت، هەندێکی تر خارجی ئەمەیە، ئەمە بەپێی قەوانینی ئیتیفا پێشی ئینتیفازە مەجومەعە سیلسلەیەکی قەوانینی ئیتفا هەبوو، دوای ئینتیفازەش بە سیلسیلەیەك قەوانینی ئیتفا دەرچوو لە جاران بە شتێکی عەینی دەکرد لە وەختی زەمانی عێراق، پشتی لە لای ئێمە 4٪ بوو موقابیل 8٪ پشتی هەندێ بووە 8٪، 12٪، پشتی دیکە بووە 12٪، 20٪، ئەمە ئەسەری رەجعی نابێت، یەعنی زۆر زۆر کێشەیەك هەیە، موشکیلەیەك هەیە، ئێمە ناتوانین بزەبت بە ئەسەری رەجعی جارێکی تر ئەو کێشانە بۆ هەڵکۆڵین، عادەتەن کە قانون دەردەچێت بۆ ئێمە لەمەودوا ئەو قانونە جێ بەجێ دەکەین، من تەسەور دەکەم هەندێك مەناتیق باسی کرد برادەران باسی هەندێك مەناتیقی ئەمنیان کرد، راستە هەندێ مەناتیقی ئەمنی بەس ئەویش دیسان

مەسەلەن مەنتیقەی دۆسکی زووری نێروەرێکان، راستە ئێستا کەس لەسەری نییەو ئێمە ناتوانین، بەس مەنتیقەیەك هەیە مێرگەسۆر هەمووی لەسەرە، کانی ماسی دەتوانێت موعالەجەی بکەیت، مەنتیقەی باتووفە دەتوانین موعالەجەی بکەین، شارباژێر دەتوانین عیلاج بکەین، مەنتیقەی مێرگەسۆر هەمووی دەتوانین عیلاج بکەین، چۆمان، ئەم مەنتیقانەی ئێستا، چونکە ئەمە وەختی پێ دەوێت، من بۆ ئاگاداری جەنابتان دەکەم، کە ئێستا لیژنەی فەنی ئەجهیزەی تازەمان هێناوە بۆ مەسح، پێشکەوتووترین جیهاز ئێستا لە دەستمان دایەو ئیتیفاقمان لەگەڵ شەریکەیەك کردووە، ئێستا تەدریبی کەوادیری ئێمە دەکەن، بۆ ئەوەی مەسحێکی رێك و پێك بکەن، لیژنە دەربکەون و ئەو کێشانە هەمووی عیلاج بکرێن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، کاك شێروان ئێوەش هەندێك مەوزوع رووبەڕووی لیژنەی یاسایی بۆوە فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی ئێمە دوو، سێ مولاحەزەمان هەیە، جگە لەو مولاحەزاتانەی کە جەنابی وەزیر وەڵامی دایەوە، یەك/ ئێمە لەگەڵ ئەوەین کە یاسایەکی موتەکامیل دەربچێت بۆ چارەسەر کردنی کێشەی زەوی و زار لە کوردستان، ئەوەی کە هاتووە بەشێکە لە چارەسەر کردنی موشکیلەیەکی فەقەرەیەکە لەو مەسەلانە، بەڵام ئەوە مانای ئەوە نییە ئێمە لە بایەخی ئەم پرۆژەیە کەم دەکەینەوە، بەڵکو ئەم پرۆژەیە پرۆژەیەکی گرنگە، هەر لەسەرەتاوە ئیشارەتم پێدا.

دووەم/ کە دەمەوێت روون بکەمەوە، کاك عادل ئیشارەتی پێدا مەسەلەی ئەرازی لە کوردستان و لە عێراق هەمووی تەوحید کراوە، بەگوێرەی قانونی تەوحیدی ئەصناف ئەرازی رەقم (53) لە ساڵی 1978 دەقەکەتان بۆ دەخوێنمەوە کە دەڵێت (تعتبر جميع الاراضي الاميرية صرفا والمفوضة بالطابو والممنوحة بالزمة والموقوفة وقفاً غير صحيحاً والاراضي المتروكة من صنف الاراضي المملوكة للدولة)، ئەوانە هەمووی تەوحید کراوە لە ژێر ئەم ستارە کە مەملوکە بیدەوڵەی پێ دەڵێن، عەدای مولك صرفەکە، ئەمە دوو.

سێ/ باسی بەساتین و باغەکان هات، بەساتین ئەسڵەن لە قانونی 117 موستەسنایە، لە 90یش موستەسنایە، ئێستا لە زیمنی ماددەی هەشت ئێمە ئیستیسنامان پێداوە، چونکە حوکمی حوکمی مولك سرفە.

بەنیسبەت عقود، ئەوە جەنابی وەزیر ئیشارەتی پێدا، وابزانم عقود ئەوە پرۆژەیەکە تازە هاتۆتە پەرلەمان، ئەوەش چارەسەری بەشێکی کێشەکانی زەوی و زار دەکات، ئەمە بوو مولاحەزاتی ئێمەو هیچ مولاحەزاتی ترمان نییە، زۆر سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك رەشاد هیچتان هەیە، پشتگیری لە موقتەرەحی هاوبەشیان دەکەیت؟ فەرموو.

بەڕێز رشاد احمد ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێم باشە لە ماددەکەی قەرەبوو کردنەوەکە بە ڕوونی بێتن، مەتاتیەتی تێدا نەبێت، ئەگەر ڕێگاشم بدەیت دوو فەقەرە ئەوەی برای بەڕێزم کاك شێخەڵلا خوێندیەوەو بڕیاری ئەنجومەنی شۆڕشی هەڵوەشاوەی خوێندەوە، دوو فەقەرەی ئەخیری خوێندەوە زیاتر بەڕاستی بۆ ئیشەکەی دەچین، کەوا خەڵکەکە تەعویز بکرێتەوە، ئەگەر ڕێگام پێ بدەیت ئەو دوو فەقەرەیەش بخوێنمەوە.

فەقەرەی یەکی خوێندەوە کاك شێخەڵلا، فەقەرەی دوو دەڵێت (يعفى الاشخاص المشمولين باحكام هذا القرار الملتحقين بالعصاة من كافة الجرائم الازمة عن التحاقهم بالعصاة في حالة عودتهم خلال مدة ثلاثين يوماً من تاريخ صدور هذا القرار لوزير الزراعة والاصلاح الزراعي اعادة الاراضي المشمولة باحكام هذا القرار والعوائد المتأتية عنها الى ذوي العلاقة عند عودتهم الى الاستغلال ورجوعهم الى الصف الوطني خلال فترة ثلاثون يوماً)، ئەو کاتەش ئەو بڕیارە دەرچووە ژمارەکەش (1127) لە 1974/10/20 لە کانگەی شۆڕش، لەو پەڕی گەشە کردن دابوو، ئەو کاتە دەرچووە کە کەس لێرە نەبووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرموو کاك تەڵعەت.

بەڕێز طلعت خضر سيف الدين:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەگەڵ قسەکانی جەنابی وەزیرو لیژنەی یاسایی دامە، بەڕاستی وا تەسەور نەکەن کە لیژنەی کشتوکاڵ و ئاودێری لە پەرلەمانی کوردستان هەوڵی نەداوە، ئێمە هەوڵێکی یەکجار زۆرمان داوە، لەبەر ئەوەی زانیمان ئەو پرۆژەیە فیعلەن پرۆژەیەکی حەساسە پەیوەندی بە کۆمەڵە خەڵکێکەوە هەیە، ئەوانەی کە بەشداری خەباتی سیاسی گەلەکەیان کردووە، ئێمە ئەو قەرارات و ئەو کتابانەی کە تایبەتە هەموومان دەرهێناوە، بۆ ئەوەی بتوانین بەشێوەیەکی شامل و گشتگیر ئەو پرۆژە یاسایە دەربچێت، ئەو فەقەرە (ج)ی لە کاتی خۆی هاتبوو، ئێمە موسیر بووین لەسەری، تا لەگەڵ وەزارەتی زراعەو لەگەڵ لیژنەی یاسایی ئێمە کەتینە ئەو قەناعەتەی کە دەبێت تەعویزێك بدرێتە ئەو کەسانەی کە بەشداریان کردووە، تەعویزەکەش بەوە داهات پاش ئەوەی دیراسەت کرا لێکیان داوە هەر کەسێك حەقی خۆی تەسیبت بکات لەو زەویانەی کەوتونەتە داخیلی حدودی بەلەدیە، کێشەی سەرەکیمان هەر لەسەر ئەو زەویانەیە کە دەکەوێتە داخیلی سنووری بەلەدیە، بۆیە ئێمە ئەو فەقەرەی سێیەمان ئیزافە کردو لەگەڵ جەنابی وەزیرو لیژنەی یاسایی، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، ئێستا خیلافەکە لەسەر فەقەرەی (ج)ە، ئەسڵی پرۆژەی حکومەت کە هاتووە بۆ ئەوە فەقەرەی (ج) دەڵێت (ج- ئەو زەویانەی دەکەونە ناو نەخشەی بنەڕەتی شارەوانیەکان تەسویە نەکراون و بڕیارەکانیان نەگەیشتۆتە پلەی یەکلا کەرەوەو یاخود بڕیارەکانی تەسویەیان هەڵوەشاوەتەوە بە موڵکی سرف بەناوی شارەوانی پەیوەندار تۆمار دەکرێت)، یەعنی هیچ حەقێکیان نەماوە، فەرموو.

بەڕێز طلعت خضر سيف الدين:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەو فەقەرە (ج)ە كە كێشەی لەسەر بووە، بەڕاستی فیعلەن لە كاتی خۆی كێشەی لەسەر بوو.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

با تەواوی بكەم، مەبدەئی قەرەبوو كردنەوەكە لە لایەن هەرسێ لیژنەكان وەكو یەكە، فەرقی نییە هەرسێ لیژنـەكان دەڵێن دەبێت قـەرەبوو بكرێتـەوە، فـەرقی ئەوەیـە لیژنـەی یاسایی و لیژنـەی كشـتوكاڵ لەگـەڵ جەنابی وەزیری كشتوكاڵ و جەنابی وەزیری شارەوانی گەیشـتنە هینێك ئـەوان بـەو مەنتیقـەو بـەو هینـە قەبول كرد كە قەرەبوو بكرێنەوە، بەڵام گوتیان دەبێت دیراسـەت بكـرێتن و روون بێـت لـە پـێش چـاومان، چۆنەو چەندە؟ حاڵەتەكان چیە؟ جا ئەوە دوو پێشنیارە، ئەگەر كاك رەشـاد پشـتگیری لـەو فەقـەرەی (ج)ی وەك ئەوان دەكات، ئەوە ئـەو موقتەرەحـە دەخەمـە دەنگدانـەوە، ئەگـەرنا دەبێتـە دوو موقتـەرەح، فـەرموو كاك رەشاد پشتگیریان دەكەیت، یان بۆ شەش مانگەكە رەئیتان چیە؟

بەڕێز رشاد احمد ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە لەسەر مودەكە نییە، مولاحەزەی ئێمە لەسەر ئەوەیە شارەوانی لە چ تاریخێك ئیعتیبار بكات كـە ئـەو عاردانەی داخیلی تەصمیمی شارەوانی بووە، چونكە لێرە مەجالەكی زۆری تێدایە ئیجتیهادات بـەكار دێـتن، مەفروزە لێرە لە مـەتنی یاسایەكەی دیـار بكرێـت بـۆ شـارەوانی بڵێـت لـە فـلان تـاریخی ئـەو زەویانـەی كـە خاوەنەكانیان مەوجود نەبووینە داخیلی حدودی شـارەوانی كـراوە، عـیلاج بكـرێتن بـەو یاسـایەی قـەرەبوو بكرێنەوە، هەر ئەوەندەم داوا كردووە، لە ئەسڵی یاسایەكە چ موشكیلەمان نییە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

وابـزانم بـەو صـیغەیەی كـە نووسـراوە موقتەرەحـە، ئەگـەر جـارێكی تـر كـاك شـێروان بیخوێننـەوە، ئـەو مەبەستەی كە كاك رەشاد ئاماژەی پێ كرد تێدایە.

بەڕێز عونی كمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ثالثاً: تقوم وزارة البلدیات باعـداد وتقـدیم دراسـة شـاملة لبیـان وتحدیـد الاراضـي الداخلـة ضـمن التصامیم الاساسیة للبلدیات المشمولة بأحكام هذا القانون خـلال مـدة سـتة اشـهر مـن تـاریخ نفـاذه وتقـدیم اقتراحـات لكیفیة تعویض اصحابها وفق القوانین النافذة.

بەڕێز عبدالكریم ابوبكر مصطفی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

سێیەم/ وەزارەتی شارەوانی لە ماوەیـەك كـە لـە شـەش مانگـدا لـە رۆژی جـێ بـەجێ كردنـی ئـەم یاسـایەوە باسێكی گشتگیر ئامادە دەكات، بۆ دیار كردنی ئەو زەویانەی كەوتونەتە نێو پلانـی سـەرۆكی شـارەوانیەكان،

كە حوكمەكانى ئەم ياسايە دەيانگرێتەوەو پرۆژەيەكى ياسا بە چۆنيەتى قەرەبوو كردنەوەى خاوەنـەكانيان بەپێى ياسا كار پێكراوەكان پێشكەش دەكەن.

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن:

تەنيا يەك شت ئەگەر بگۆڕن مامۆستا كاكە، بۆ ئـەوەى كاك رەشاديش هـين بـێتن، ئيقتيراحاتەكە بيكەنـە مەشروعى قانون، بە تەقديم مەشروعى قانون، بۆ ئـەوەى مـولزەم بێت بـە قـانون ئێمـە لێـرە قـەرارى لـێ بدەين، چونكە ئيقتيراحەكە رەنگە ئيقتيراح بكاتن لە مەجليسى وزەرا قەرارى لێ بـداتن، نـەخێر مەشـروع قانون يەعنى كەواتە لێرە ئێمە قەرارى لێ بدەين، (وتقديم مشروع قانون بكيفيـة تعـويض اصـحابها)، ئـەم فەقەرە (ج)ە كە خوێندرايەوە، كاك كەريم فەرموو.

بەڕێز كريم بحرى عبدالله:

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن.

مـن پـێم وايـە بـەبێ ئـەوەى مەشـروعى قـانونێكى ديكـە پێشـكەش بـە پەرلـەمان بكرێـت، ئـەو تەقـديم موقتەرەحاتە تەنها ئەوە لابرێت، ئيتر كافيە، كە ديراسەى كردو بـەيان و تەحديـدى ئـەو ئەرازيانـەى كـرد يەكسەر با مەشمولى تەعويز بن و تەواو، ئيتر پێويست ناكات جارێكى تـر بگەڕێتـەوە وەكو مەشـروعێكى نوێ بێتەوە پەرلەمان و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن:

ئەمە حاڵەتێكى خاصە، ئەگەر قانونى نەبێتن چۆن تەعويز دەكرێتن، بە چ قانونێك، ئەوە موقتـەرەحى دا، ئاخر نافيزەكە كاميان دەگرێتەوە، لێرە ئەو پرۆژەى كە تەقديمى دەكەن، دەبێـت تەحديـدى بكـاتن قـانونى ئيتفا دەيگرێتەوە، موقتەرەحێكى تـازەى هەيـە، ئەگـەر بـەناوى بەلەديـە تەسـجيل كـرا بێـت، پێويسـتە بـە قەرار ئيلغاى بكەين فەقەرەيەك، يەعنى ئەگەر مەسەلەن ئەرزێك تەسجيل كرا بوو بەناوى بەلەديە، نابێت لێرە بە قانون ئيلغاى بكەين، تاكو بە ئيتفا جارێكى تر تەوزيع بكرێتـەوە، هـەر پێويسـتى بـە قانونـە، ئـەو فەقەرەيە، بەڵێ كاك باپير.

بەڕێز باپير كاملا سليمان:

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن.

من پرسيارێكم هەيە لە جەنابى وەزير، ئەو كەسـانەى لـە سـاڵى 1974 بـەدواوە، كـە شـەڕ هەڵگيرسـاوە لـە كـوێ قـەرەبوو دەكرێنـەوە، كـە بـەناويان نـەكراوە، زەويـەكانيان بـەناو نـەكراوە لـە سـاڵى 1974 لـە كـوێ قەرەبوو دەكرێنەوە ئەوانە، چۆن جێگاى دەكرێتەوە.

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن:

هەرچەندە من دەزانم لەنيزاعاتى موڵكيە، بەڵام با جەنابى وەزير وەڵام بداتەوە، فەرموو.

بەڕێز عبدالعزيز طيب/ وەزيرى كشتوكاڵ:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

خۆ وازیحە، بۆ ئەو زەویانەی پێشی ساڵی 1975 و ئیستیمراریەتی هەتا وێ، چونكە لە پێشی 1975 نەبوویە، لە دوای ساڵی 1975 ئەو قانونە هاتووە، یەعنی ئەوە ئیستیمراریەتە، یەعنی ساڵی 1974 دەگرێتەوە، ساڵی 1973 دەگرێتەوە، نەفسی شتە، لێرەش دەڵێت (كل من ادعى بحق التصرف في ارض اميرية زراعية في المناطق التي لم تجر او لم تنته تسويتها او لم تكتسب قرارات تثبيت حقوق الاراضي فيها بموجب قانون الاصلاح الزراعي رقم 117لسنة 1970 الدرجة القطعية)، یەعنی مەفتوحە، موتڵەقە، یەعنی هەر كابرایەك مەسەلەن تۆ دائیم لیژنەی ئێمە بچێتە گوندێك لە گوندەكە صاحێبەكە ئیدیعای كرد گوتی ئەم موڵكە هی منە، لیژنەی زراعی ئیستیفسار دەكات لە مەجلیسی شورا، لە گوندەكە پرسیار دەكات، ئێك موعتەرەز هەیە كو ئەم زەویە موڵكی ئەمەیە، ئەگەر كەس ئیعتیرازی نەبێت، یەكسەر تەنفیز دەكرێت، ئەوەی ناو شارەوانی عەیەنن بە نەفسی قەوانین، ئەوەی ئێستا سیفەتی زراعی لەسەرە بە نەفسی قانونی ئیتفا موعالەجە دەكرێت، ئەوی بۆتە بینایەت و تەسجیل بووە بەناوی بەلەدیە لە زیمنی موقتەرەحاتی تر موعالەجە دەكرێت.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، ئێستا فەقەرە (ج) كە خوێندرایەوە، جارێكی تر ئەگەر بە كوردیەكەی بخوێنێتەوە، جێی فەقەرە (ج)ی ئەسڵی مەشروعەكە دەگرێتەوە، یەعنی فەقەرە (ج) مەشروعەكە لا دەدرێتن، ئەوەی كە موناقەشەی لەسەر كرا بە ئیتیفاقی لیژنەكان، لیژنەی شارەوانیش ئیتیفاقی لەسەر كرد، جەنابی وەزیرش موافیق بوو، وەزیری شارەوانیش بە تەلەفۆن موافەقەتی لەسەر كرد، بیخوێنەوە بۆ ئەوەی بیخەمە دەنگدانەوە تكایە.

بەڕێز عبدالكريم ابوبكر مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

سێیەم/ وەزارەتی شارەوانی لە ماوەیەك كە لە شەش مانگدا لە رۆژی جێ بەجێ كردنی ئەم یاسایەوە باسێكی گشتگیر ئامادە دەكات، بۆ دیار كردنی ئەو زەویانەی كەوتونەتە نێو پلانی سەرۆكی شارەوانیەكان، كە حوكمەكانی ئەم یاسایە دەیانگرێتەوەو پرۆژەیەكی یاسا بە چۆنیەتی قەرەبوو كردنەوەی خاوەنەكانیان بەپێی یاسا كار پێكراوەكان پێشكەش دەكەن.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

دەیخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵ ئەو بڕگەیە، نوقتەی نیزامی هەیە دەڵێت غەڵەت خوێندرایەوە.

بەڕێز ئارێز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

جەنابت پێشنیارت كرد، پرۆژەی یاسا ئامادە بكات، نەك باسێكی تێرو تەسەل كەوا خوێندرایەوە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

نەخێر پرۆژەی یاسای خوێندەوە، دیراسەت بكاتن و بە عەرەبیەكەی بخوێنەوە.

بەڕێز عونی كمال سعيد بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ثالثاً: تقوم وزارة البلديات باعداد وتقديم دراسة شاملة لبيان وتحديد الاراضي الداخلة ضمن التصاميم الاساسية للبلديات المشمولة بأحكام هذا القانون خلال مدة ستة اشهر من تاريخ نفاذه وتقديم اقتراحات لكيفية تعويض اصحابها وفق القوانين النافذة.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ وەرگیرا، ئێستا ماددەکە هەمووی بخوێننەوە، یەك مولاحەزەیەك موڵکی دەوڵەت دەبێت ببێتە (مملوكة للدولة) چاکی بکەنەوە (تسجل ملكاً للدولة) بکرێتە (تسجل مملوكة للدولة)، مام خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشید سلیم شێرە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بۆ ئەو ڕەئیەی کە من دام کە چەند براو خوشکێك تەئیدیان کرد، بە ڕەئی من لە زیمنی ئەو مەشروعەی، یان لەو قەرارەی کە ئێستا ئێمە دەیڵێین داوا لە وەزارەتی زراعە بکرێت، کە مەشروعێکی قانونی ئیصلاحی زراعی نوێ دابڕێژنەوە شمولی هەموو ئەوانەی پێشوو بکاتن، ئەو کەموکورتانەی کە بکەینە قەرارێك، کە داوا لە وەزارەتی زراعە بکەن قانونێکی نوێی ئیصلاح زراعی دابنێنەوە لە زیمنی ئەو قەرارانەی کە ئێستا ئێمە دەردەچوێنین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێروان ئەوە دەکرێت، وابزانم ئێرە جێی نییە، بەڵام وەکو موقتەرەح پێمان گوتووە پەسندی کرد، ئێمە لێرە بیخەینە ناوی دەبێتە مولزەمیش، ئاخر لێرە جێگای نابێتەوە، فەرموو مامۆستا کاکە.

بەڕێز عبدالکریم ابوبکر مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

چونکە بڕگە (ج) لە پڕۆژەکەدا هاتووە لایەزال واریدە، ئەگەر بێتو ئیستیفتای لەسەر نەکرێت، ئەوە دەمێنێتەوە بۆ زانینتان.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێمە کە دامانە دەنگەوە، من باش بە بیرم دێت بە دیقەت بوو گوتم ئەو بڕگەیە دەخەینە دەنگدانەوە، کە جێی بڕگە (ج) دەگرێتەوە، یەعنی ئەو لادەچێتن، ئەوە دێتە جێی، لەبەر ئەوە هەردووکی بە یەك دەنگدانەوە دەبێت، ئێستا ماددەکە هەمووی بخوێننەوە، بەوەی کە گوتم موڵکی دەوڵەت ببێتە مەملوکە للدولە، بیخوێنەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدانەوە تکایە.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

المادة الاولى: تعدل المادة الثامنة من القانون رقم (90) لسنة 1975 في اقليم كوردستان وتقرأ كالأتي:

المادة الثامنة:

أولاً: تعتبر كافة الاراضي غير المنتهية تسويتها أو التي لم تكتسب قرارات تثبيت حقوق الاراضي فيها بموجب قانون الإصلاح الزراعي الدرجة النهائية، اميرية صرفة. وتستثنى من ذلك الاراضي التالية:-

1- الاراضي الزراعية والبساتين المملوكة ملكاً صرفاً بموجب سندات طابو معتبرة قانوناً.

2- الأراضي والبساتين الموقوفة وقفاً صحيحاً بموجب سندات طابو أو حجج وقفية معتبرة قانوناً.

3- الاراضي المغروسة بالأشجار لمدة لاتقل عن (10) سنوات ولايقل معدل عددها في الدونم الواحد عن (40) شجرة.

4- الأراضي والبساتين المشمولة بقرار مجلس قيادة الثورة المنحل المرقم (702) لسنة 1973.

ثانياً: كل من ادعى بحق التصرف في ارض اميرية زراعية في المناطق التي لم تجر او لم تنته تسويتها او لم تكتسب قرارات تثبيت حقوق الاراضي فيها بموجب قانون الاصلاح الزراعي رقم 117لسنة 1970 الدرجة القطعية او التي تم الغاء قرارات تسويتها وثبت تصرفه فيها وفق التعامل الزراعي قبل نفاذ قانون الاصلاح الزراعي المذكور تسجل المساحة التي كانت تحت تصرفه بأسم الدولة وحق التصرف للمتصرف على ان لاتتجاوز الحدود الواردة في المادة الثانية من القانون رقم 90لسنة 1975، مع عدم المساس بالحقوق المثبتة بموحب الاستثناءات الواردة في الفقرات (1، 2، 3، 4) من الفقرة اولاً من هذه المادة.

ثالثاً: تقوم وزارة البلديات باعداد وتقديم دراسة شاملة لبيان وتحديد الاراضي الداخلة ضمن التصاميم الاساسية للبلديات المشمولة بأحكام هذا القانون خلال مدة اقصاها ستة اشهر من تاريخ نفاذه وتقديم مشروع قانون لكيفية تعويض اصحابها وفق القوانين النافذة.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

مامۆستا کاکە زەحمەت نەبێت بە کوردیش بخوێنەوە.

بەڕێز عبدالکریم ابوبکر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ماددەی یەکەم: ماددەی هەشتەم لە یاسای ژمارە (90)ی ساڵی 1975 یاسای ڕێکخستنی موڵکایەتی کشتوکاڵی لە کوردستان – عێراق هەموار دەکرێت بەم جۆرە دەخوێندرێتەوە:

یەکەم: هەموو ئەو زەویانەی کۆتایی بە تەسویەی نەهاتووە، یاخود بڕیاری چەسپاندنی مافی خاوەنداریەتی بۆ دەرنەچووە بەپێی یاسای چاکسازی کشتوکاڵی بە ئەمیری سرف دادەنرێ بەدەر لەم زەوی‌و زارانەی خوارەوە:

1- ئەو زەویە کشتوکاڵی و باخانەی کە بەپێی بەڵگەنامە یاساییەکانی تاپۆ موڵکی سیرفن.

2- ئەو زەوی و باخانەی بەپێی بەڵگەنامەکانی وەقفی یاسایی وەقف کراون.

3- ئەو زەویانەی داچێنراون بە درەخت بۆ ماوەیەك کە لە (10) ساڵ کەمتر نەبێ و تێکڕای ژمارەی درەختەکانی لە دۆنمێکدا لە (40) درەخت کەمتر نەبێ.

4- ئەو زەوی و باخانەی بڕیاری ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕشی هەڵوەشاوە ژمارە 702ی ساڵی 1973 دەیان گرێتەوە.

دووەم: هەر کەسێك گوتی مافی بەکارهێنانم هەیە لە زەوی میری کشتوکاڵی لەو ناوچانەی کە تەسویە نەکراون، یان تەسویەکەیان تەواو نەبووە، یاخود بەپێی یاسای چاکسازی کشتوکاڵی ژمارە (117)ی ساڵی 1970 بڕیارەکانی چەسپاندنی مافی زەوی و زار پلەی کۆتایی وەرنەگرتووە، یاخود بڕیارەکانی تەسویەکەی هەڵوەشاندراوەتەوەو بەتەواوی ساغ بوەتەوە کە زەویەکەی وەبەرهێناوە، بەپێی نەریتی کشتوکاڵی پێش جێ بەجێ بوونی یاسای چاکسازی کشتوکاڵی ناوبراو، ئەو ڕووبەرەی لەژێر دەستی دابووە بە ناوی دەوڵەت تۆمار دەکرێ و مافی ڕەفتار لەسەر کردنیشی بۆ ئەو کەسە دەبێت کە لە ژێر دەستی دابووە. بە مەرجێك لەو سنورە دەرنەچی کە لە ماددەی سێیەم لە یاسای ژمارە (90)ی ساڵی 1975 داهاتووە، بە مەرجێك زیان بەو مافانە نەگەیەنرێ کە بە پێی ئەو بەدەرکردنانە چەسپاون کە لە بڕگەکانی (1،2،3،4) لە بڕگەی (یەکەم)ی ئەم ماددەیەدا هاتوون.

سێیەم/ وەزارەتی شارەوانی لە ماوەی شەش مانگدا تێپەر نەکات لە ڕۆژی جێ بەجێ کردنی ئەم یاسایەوە باسێکی گشتگیر ئامادە دەکات، بۆ دیار کردنی ئەو زەویانەی کەوتونەتە نێو پلانی سەرەکی شارەوانیەکان، کە حوکمەکانی ئەم یاسایە دەیانگرێتەوەو پرۆژەیەکی یاسا بە چۆنیەتی قەرەبوو کردنەوەی خاوەنەکانیان بەپێی یاسا کار پێکراوەکان پێشکەش دەکەن.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

پێشتر ئیشارەتم پێدا ئەوەی ئەو برادەرانەی ئیشارەتیان پێدا بەنیسبەت ئەو بەساتین و باخانە موستەسنایە لە تەسبیتی حەقی تەسەروف، چونکە حیسابی موڵکی صرفیان بۆ کرد، ئەمە یەك.

دوو/ ئەم دە ساڵەی کە برادەران ئیشارەتیان پێدا لە قانونی رەقم 117 هاتووە، 90 تەئکیدی لەسەر کردووە، ئێستاش ئێمە لە پرۆژەکە تەئکیدمان لەسەر کردەوە، ئەو دە ساڵەی دانراوە بەنیسبەت عمومی عێراق دانراوە، یەعنی نەك بڵێی بەنیسبەت کوردستان دانرا بێت، ئەمە مەبدەئێکە پسپۆران و شارەزایان دیراسەیان کردووە، بۆیە ئەم دە ساڵەیان داناوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، ماددەکە دەخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ بەکۆی دەنگ وەرگیرا، تکایە ماددەکەی تر.

بەڕێز عبدالکریم ابوبکر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ماددەی دووەم: کار بە هیچ دەق، یان حوکمێکی تر ناکرێت ئەگەر لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایە ناکۆك بن.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

المادة الثانية: لا يعمل باي نص او حكم يتعارض مع احكام هذا القانون.

بەڕێز شێروان ناصح حيدری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ دەقی ماددەكەین، تەنها صیاغەمان گۆڕییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

صیاغەكەی بخوێنەوە بۆ ئەوەی بیخەمە دەنگدانەوە.

بەڕێز عبدالكريم ابوبكر مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ماددەی دووەم: كار بە هیچ دەقێكی یاسایی، یان بڕیارێك ناكرێت گەر لەگەڵ حوكمەكانی ئەم یاسایە ناكۆك بن.

بەڕێز عونی كمال سعيد بزاز:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

المادة الثانية: لا يعمل باي نص قانوني او قرار يتعارض مع احكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، ماددەكە دەخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە، زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ بەكۆی دەنگ وەرگیرا، تكایە ماددەكەی تر.

بەڕێز عبدالكريم ابوبكر مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ماددەی سێیەم: وەزیری كشتوكاڵ بۆی هەیە ڕێنمایی پێویست بۆ ئاسانكاری جێ بەجێ كردنی حوكمەكانی ئەم یاسایە دەربچووێنێت.

بەڕێز عونی كمال سعيد بزاز:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

المادة الثالثة: لوزير الزراعة اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون.

بەڕێز شێروان ناصح حيدری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ دەقی ماددەكەین، هیچ تێبینیمان نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

بەڵام وابزانم پێویستە بڵێین (على وزيرى الزراعە والبلديە)، غێر دەبێت تەعليمات دەربكات (كل حسب اختصاص).

بەڕێز عونی كمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

المادة الثالثة:

على وزيري الزراعة والبلديات اصدار التعليمات اللازمة كل حسب اختصاصه لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئێمە مەبەستمان وازیحە، فەقەرە (ج) عیلاقەی بە شارەوانی و ئەوە هەیە، كە دەڵێت (حسب اختصاصه) لەو قانونەدا، وەزارەتی شارەوانییە بۆ جێ بەجێ كردنی بڕگەی (ج) دەبێت تەعلیمات دەربكات، دەبێت بڵاو كراوە بڵاو بكاتەوە بۆ هەموو شارەوانیەكان، لیژنە دابنێتن، بۆیە لێرە هاتووە، ئەو موقتەرەحە تازەیە لەو ماددەیە دەخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ بەكۆی دەنگ وەرگیرا، تكایە ماددەكەی تر.

بەڕێز عبدالكریم ابوبكر مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ماددەی چوارەم: دەبێت وەزیرەكان حوكمەكانی ئەم یاسایە جێ بەجێ بكەن.

بەڕێز عونی كمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

المادة الرابعة: على الوزراء تنفيذ احكام هذا القانون.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ دەقی ماددەكەین، تەنها صیاغەمان گۆڕییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز عبدالكریم ابوبكر مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ماددەی چوارەم: پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندیدارەكان حوكمەكانی ئەم یاسایە جێ بەجێ بكەن.

بەڕێز عونی كمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

المادة الرابعة: على مجلس الوزراء والجهات ذات العلاقة تنفيذ احكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، ماددەكە دەخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ بەكۆی دەنگ وەرگیرا، تكایە ماددەكەی تر.

هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆڵەکان

52

ساڵی/ 2009 – بەرگی پەنجاودوو

چاپی یەکەم/ ساڵی 2009

پێرست

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (7) خولی دووەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە 2009/4/16 ل5

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (8) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2009/4/20 ل55

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (9) خولی دووەمی هەڵبژاردن –سێ شەممە 2009/5/5 ل143

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (10) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2009/5/6 ل171

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (11) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2009/5/11 ل215

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (12) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2009/5/12 ل329

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (13) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2009/5/13 ل345

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (14) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2009/5/18 ل379

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (15) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2009/5/27 ل439

المادة الثالثة والعشرون:

على مجلس الوزراء والجهات ذات العلاقة تنفيذ احكام هذا القانون.

المادة الرابعة والعشرون:

ينشر هذا القانون فى الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان) ويعتبر نافذا اعتبارا من / / 2009.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، من لەڕێگەی جەنابی وەزیری هەرێم بۆ کاروباری پەرلەمان، ئەو ڕەخنەیە ئاڕاستەی دەکەین کە ئێمە قانونمان دەرهێناوەو ناوی پەرلەمانمان گۆڕیوە دەبوایە ڕەچاوبکرێت، لە زۆر لە فەقەرەکان کلێشەی پاریان هێناوەو داخلیان کردووە، ئەو پرۆژە یاسایە ئاڕاستەی لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەم، کوردیەکەی تێدانیە، هەر بە عەرەبی هاتووە، بەڵام دەبوایە هین بێت، بۆیە ئێمە دوامان نەخست، چونکە دواخستنەکەی خۆی دواکەوتووە، بەڵام بە تەئکید دەبێت کوردیەکەش ڕەچاوبکرێت، ئاڕاستەی لیژنەی دارایی و ئاڕاستەی لیژنەی یاسایی و هەموو ئەندامانی پەرلەمانیش، داوا لە لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەم، کە لەگەڵ لیژنە پەیوەندارەکان سەبارەت بە بودجەی وەزارەتەکان دانیشتنی تایبەت بکەن و تێبینیان هەرچی هەیانە، بەڵام هەموو تەفسیلاتی میزانیەکە لەلای لیژنەی دارایی و ئابووری دەبێت، بۆ ئەوەی دیراسەتی خۆیان تەواو بکەن، هەر لیژنەیەك بۆی هەیە لەگەڵ لیژنەی دارایی بەدواداچوون بۆ میزانیەی وەزارەتی پەیوەندار بکات لەگەڵ لیژنەکەی، هەروەها لیژنەی یاسایش بۆ کاری پێویست و ئەندامانی پەرلەمانیش، ئەگەر نوقتەی نیزامی نیە، دەچینە خاڵی دووەم، (خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژە یاسای قەرەبووکردنەوەی ئەو هاووڵاتیانەی کە یاسای ڕێکخستنی موڵکایەتی زەوی کشتوکاڵی لە هەرێمی کوردستان ژمارە 90ی ساڵی 1975 دەیانگرێتەوە کە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە بە نووسراویان ژمارە 803 لە (2009/4/12)، ئەگەر دوورودرێژە تەنها ئاڕاستەیان دەکەین، ئەگەر کورتە بیخوێنەوە، ئەوە ئیعتبار کرا خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کرا و ئاڕاستەی لیژنەی کشتوکاڵ و لیژنەی یاسایی و لیژنەی شارەوانی و ئەندامانی پەرلەمانی دەکەم، خاڵی سێیەم لە بەرنامەی کار خۆی نووسراوە (خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژە یاسای بەرەنگار بوونەوەی توندوتیژی خێزان لە هەرێمی کوردستان ـ عیراق لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە بە نووسراویان ژمارە 976 لە (2009/4/26)، خۆی ئەوە جارێکی تریش خوێندراوەتەوە، بەڵام گۆڕانکاری زۆری بەسەرداهاتووە، وەکو پرۆژەیەکی تازە نێردراوەتەوە، بۆیە ئەوە دەبێتە ئەساس، من پێم باشە پێشتر کە خوێندراوەتەوەو لەلایەن هەمووتان ئاشکرایە و بەدواداچوونیشی بۆ کراوە، راپۆرتەکە حازر کراوە، دەکرێت بە زووترین کات لە هەفتەی داهاتوو ڕۆژێك دابنێین ئەگەر بیتو بودجە نەهێتە پێش، بۆ ئەوەی ئەوە بخرێتە بەرنامەی کار و یەکلا بکرێتەوە، ئاراستەی لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنانی دەکەین و لیژنەی مافی مرۆڤ و لیژنەی یاسایی و ئەندامانی پەرلەمان دەکەم، تکام وایە بەزووترین کات راپۆرتی هاوبەشیان حازر بکەن بۆ ئەوەی بخرێتە بەرنامەی کار، هەروەها لیژنەی ناوخۆش پەیوەندی بە ئەوەوە هەیە، خاڵی چوارەم